

**ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΕΡΑΜΙΔΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Α.Μ.: 674

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ ΘΕΑΝΩ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:	
Εισαγωγή: Θεωρητικές αναφορές στην πατρότητα	8
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:	
Τα κίνητρα για αναπαραγωγή στον άνδρα	15
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ:	
Ο ρόλος του πατέρα κατά την εγκυμοσύνη	26
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ:	
Ο ρόλος του πατέρα στον τοκετό	38
ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ:	
Η συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα του βρέφους	45
Παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή του πατέρα	47
Πατέρας και σύζυγος	55
Πατέρας και βρέφος	57
Πατέρας και διατροφή του βρέφους	59
Πατέρας και παιχνίδι	61
Πατέρας και φύλο του βρέφους	64
Πατέρας και συναισθηματική ανάπτυξη	66
Πατέρας και γνωστική ανάπτυξη	69
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έχει μελετηθεί ο ρόλος του πατέρα και η έννοια της πατρότητας έχει μεταβληθεί κατά καιρούς και έχει αποκτήσει διάφορες σημασίες. Στην εποχή μας ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς έχει αποδειχτεί ότι η συμβολή του στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού είναι σημαντική και απαραίτητη. Ο όρος 'πατέρας' αναφέρεται στη βιολογική συνεισφορά ενός άνδρα στη δημιουργία ενός παιδιού και στην ενεργό συμμετοχή, ανάμειξη και ευθύνη για την εξέλιξη του παιδιού (Mc Cluskey, 1984).

Στις πολύ παλαιότερες εποχές ένας πατέρας προστάτευε τους απογόνους του πολεμώντας και κυνηγώντας. Με πολλή δουλειά και αυτοθυσία κέρδιζε χρήματα με τα οποία εξασφάλιζε την ασφάλεια και την προστασία της οικογένειας. Οι παραδόσεις εκείνων των εποχών θέλουν τον πατέρα αμέτοχο από την φροντίδα των παιδιών, αυτό ήταν αποκλειστικό προνόμιο των γυναικών, οι οποίες ασχολούνταν με το νοικοκυριό και την ανατροφή των παιδιών της οικογένειας (Mc Cluskey, 1984).

Διαφορές ως προς την σημασία της πατρότητας έχουν βρεθεί και μεταξύ κοινωνιών από εποχή σε εποχή. Η κάθε κοινωνία διαμορφώνει τη δική της κουλτούρα, κουβαλάει τις προσωπικές της αξίες, ήθη και έθιμα και νόμους. Με βάση αυτά διαμορφώνονται και οι διάφοροι ρόλοι των ανθρώπων που ζουν μέσα στους κόλπους της. Σε ορισμένες κοινωνίες τη θέση του πατέρα μπορούσαν να καταλάβουν διάφορα πρόσωπα, όπως ο αδερφός της μητέρας ή

του πατέρα, ο παππούς, κάποιος εκτός οικογενείας που υιοθετεί το βρέφος ή δίνει το όνομα του. Σε μια φυλή του Θιβέτ, τους Τόμπο, πολλοί άνδρες είχαν την ίδια γυναίκα. Ο αρχικός πατέρας μετά από μια ειδική τελετή εγκατέλειπε το ρόλο του και τον πατρικό ρόλο αναλάμβανε κάποιος άλλος άνδρας. Επίσης στους Ινδιάνους Τσικάο ο άνδρας ήταν αυτός που ήταν υπεύθυνος κυρίως για τη γέννηση του παιδιού, ο ρόλος του αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία και γι' αυτό η γυναίκα έπρεπε να έχει όσο το δυνατόν περισσότερους άνδρες κατά την εγκυμοσύνη, γιατί η συμβολή τους ήταν απαραίτητη ώστε να γεννηθεί το παιδί υγιές και δυνατό. Ο σύζυγος ήταν ένας από τους άνδρες αυτούς. Όλοι θεωρούνταν πατέρες και έπαιρναν μέρος στην τελετή της αρρενολοχείας (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Επομένως ανάλογα με τις παραδόσεις της κάθε κοινωνίας, μπορούν να διακριθούν τρεις διαστάσεις της πατρικής λειτουργίας. Η πρώτη είναι η βιολογική πατρότητα και παίρνει την έννοια του γεννήτορα και περιλαμβάνει το καθαρά βιολογικό κομμάτι της σχέσης αυτής. Η δεύτερη είναι η ψυχολογική διάσταση της πατρότητας και αναφέρεται στη σχέση του πατέρα – παιδιού και αφορά τη διαδικασία ανατροφής και ανάπτυξής του. Η τρίτη είναι η συμβολική, κοινωνική διάσταση της πατρότητας. Αφορά το ρόλο του πατέρα στην κοινωνία, τη διαδικασία της μεταβίβασης του ονόματός του στο παιδί ώστε να αναγνωρισθεί ο ρόλος από το κοινωνικό περιβάλλον (Mc Cluskey, 1984).

Με το πέρασμα του χρόνου, μέχρι την εποχή μας η έννοια της πατρότητας και η σημασία της έχει αλλάξει παράλληλα με την αλλαγή της κοινωνικής πραγματικότητας. Παράλληλα με τις διάφορες οικονομικές,

θεσμικές και κοινωνικές αλλαγές, μεταβάλλεται και η δομή της οικογένειας, η οποία μπορεί να πάρει πολλές μορφές με την αύξηση του αριθμού των διαζυγίων και την πρόοδο της βιολογίας και της ιατρικής που πρόσφερε νέες μεθόδους τεχνικής αναπαραγωγής (Mc Cluskey, 1984).

Τα υψηλά ποσοστά διαζυγίων και οι γεννήσεις παιδιών από ανύπαντρες μητέρες είχαν ως αποτέλεσμα πολλά παιδιά να ζουν χωρίς τον πατέρα τους. Σήμερα οι γυναίκες όλο και περισσότερο αναλαμβάνουν κάποια επαγγελματική δραστηριότητα εκτός σπιτιού. Η γυναικεία εργασία έχει ανατρέψει πολλές παλαιές θεωρίες για την πατρότητα και έχει επιφέρει πολλές αλλαγές στις σχέσεις των φύλων. Έτσι δεν υπάρχει πια ένας και μοναδικός τύπος πατέρα, αυτός που εργάζεται και είναι ο κουβαλητής του σπιτιού και ο προστάτης της οικογένειας. Υπάρχουν βέβαια και πατέρες που συνεχίζουν αυτόν τον παραδοσιακό τους ρόλο, ωστόσο υπάρχουν και αυτοί που συμμετέχουν ενεργά στη φροντίδα του παιδιού και αυτοί που αποφασίζουν να αναθρέψουν μόνοι τους τα παιδιά τους. Αυτοί είναι οι μοναχικοί πατέρες λόγω κάποιου διαζυγίου. Υπάρχει τέλος και ο θετός πατέρας λόγω κάποιας υιοθεσίας (Balter, 1999).

Όλες αυτές οι αλλαγές έχουν ως συνέπεια την αύξηση της συμμετοχής του πατέρα στη φροντίδα του παιδιού και στην ανάμειξή του στις δουλειές και ανάγκες του σπιτιού. Και οι ίδιοι οι άνδρες έχουν αλλάξει απέναντι στο ρόλο τους ως πατέρες και αρκετές φορές είναι αυτοί οι ίδιοι που επιδιώκουν να ασχολούνται περισσότερο με τα παιδιά τους και να συμμετέχουν στην ανατροφή τους. Έχουν αντιληφθεί πλέον τη σπουδαιότητα και αναγκαιότητα του ρόλου τους και τις αρνητικές επιπτώσεις της απουσίας τους. Ο ρόλος τους

είναι το ίδιο σημαντικός και συμπληρωματικός μ' αυτόν του γυναικείου ρόλου. Η παρουσία του πατέρα συμβάλει τόσο στην κοινωνική, συναισθηματική, γνωστική ανάπτυξη του παιδιού όσο και στη δημιουργία μιας ισορροπημένης και υγιούς προσωπικότητάς του. Ο πατέρας έχει αποδειχτεί πια ότι μπορεί εξίσου να φροντίσει τα παιδιά με στοργή και αγάπη, έχοντας διαφορετικό τρόπο από τη μητέρα, αλλά ισάξιο. Η επίδραση του πατέρα δεν είναι μόνο άμεση, αλλά και έμμεση μέσα από τη σχέση του με την σύντροφο. Η ποιότητα της σχέσης του ζευγαριού επηρεάζει την πατρότητα. Επίσης επιρροές δέχεται η πατρότητα και από το κοινωνικό σύνολο, από το εξωτερικό περιβάλλον, αφού η οικογένεια δεν είναι αποκομμένη από την κοινωνία. Τέλος και οι ίδιοι οι άνδρες επηρεάζονται από την πατρότητα και τον γονικό τους ρόλο, γιατί μπορεί να τους βοηθήσει να αλλάξουν την αντίληψη του εαυτού τους και να βελτιωθούν ακόμη. Επομένως η πατρότητα είναι μια κρίσιμη περίοδος στη ζωή του άνδρα που επιφέρει πολλές αλλαγές, αλλά παράλληλα είναι μια πολύτιμη και ανεπανάληπτη εμπειρία για κάθε άνδρα (Parke, 1987).

Παρακάτω γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστεί η σημασία του πατρικού ρόλου και η συμβολή του πατέρα στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού καθώς και οι διάφοροι ρόλοι που καλείται να παίξει ο άνδρας από τη στιγμή που αποφασίζει να γίνει πατέρας μέχρι και τη βρεφική ηλικία του παιδιού του.

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται διάφορες απόψεις και θεωρίες για την πατρότητα.

Στο δεύτερο μέρος αναπτύσσονται τα κίνητρα για αναπαραγωγή στον άνδρα, οι διάφοροι λόγοι όπως προσωπικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί, ψυχολογικοί που του δημιουργούν την επιθυμία να αποκτήσει παιδί.

Στο τρίτο μέρος γίνεται αναφορά στο ρόλο του πατέρα κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης, στη σημασία της συναισθηματικής του στήριξης στη σύζυγο και στην κρίσιμη αυτή φάση της μετάβασης στην πατρότητα.

Στο τέταρτο μέρος παρουσιάζεται η συμμετοχή του πατέρα στον τοκετό και η σπουδαιότητά της τόσο για τον πατέρα, τη μητέρα, όσο και για το παιδί και οι διάφορες αλλαγές που έχουν γίνει από παλιά μέχρι σήμερα.

Στο πέμπτο και τελευταίο μέρος αναπτύσσεται ο ρόλος του πατέρα μετά τον τοκετό. Η συμμετοχή του στη φροντίδα του βρέφους και η σημασία της, οι παράγοντες που επιδρούν σ' αυτήν τη συμμετοχή, ο πατρικός και συζυγικός ρόλος και η σημασία της εμπλοκής του στην ανατροφή του βρέφους.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ

Οι περισσότερες ψυχολογικές θεωρίες αγνόησαν τον πατέρα για αρκετό καιρό και άρχισαν να εμφανίζονται από τη στιγμή που θεωρήθηκε σημαντική η άμεση επιρροή του στην ανάπτυξη του βρέφους. Αντίθετα δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στη σχέση μητέρας – παιδιού, η οποία κατείχε σημαντική θέση στις διάφορες θεωρίες. Η σχέση γονέα – παιδιού είναι σημαντικότερη για το παιδί γιατί του παρέχει τις βασικές του ανάγκες και καλύπτει την ανάγκη του για επαφή και εμπιστοσύνη. Και αυτός ο σημαντικός γονέας είναι τόσο η μητέρα όσο και ο πατέρας (Χουντουμάδη, 1998).

Για την ψυχαναλυτική θεωρία, μετά το φαλλικό στάδιο και το οιδιπόδειο σύμπλεγμα του παιδιού, ως την ηλικία των τριών με τεσσάρων χρόνων, δεν εμφανιζόταν στο προσκήνιο το θέμα του πατέρα. Η μητέρα θεωρείται το πρωταρχικό και μοναδικό πρόσωπο που έχει ανάγκη το βρέφος γιατί η ίδια το τρέφει και το φροντίζει. Σύμφωνα με την ψυχαναλυτική σκέψη ο ρόλος του πατέρα αφορά στην υποστήριξη του εγώ της μητέρας, στον περιορισμό και τον έλεγχο των παιδικών φαντασιώσεων για παντοδυναμία και των καταστροφικών επιθυμιών και στην ενθάρρυνση της επιτυχίας του παιδιού. Ο ρόλος του πατέρα είναι να προετοιμάσει το έδαφος για τον αποχωρισμό και την ανεξαρτητοποίηση του βρέφους από τη μητέρα (Frankl, 1990).

Ο ίδιος ο Freud[1924] υποστηρίζει ότι ο πατέρας αποτελεί για το βρέφος το πρόσωπο αγάπης και θαυμασμού, απαραίτητα συναισθήματα ιδιαίτερα για την επιτυχημένη ταύτιση του αγοριού με το φυλετικό του ρόλο αργότερα. Επίσης, για τον Freud, ο πατέρας είναι χρήσιμος για να προσφέρει

στο παιδί ασφάλεια και προστασία και θεωρείται για το παιδί σύμβολο δύναμης και εξουσίας (Frankl, 1990).

Έτσι η παρουσία του πατέρα δεν παίρνει τη μορφή στοργής, αγάπης και τρυφερότητας, αλλά τη μορφή εξουσίας και τιμωρίας που είναι απαραίτητα για την κοινωνικοποίηση του παιδιού, την αυτονομία του (σταματώντας την προσκόλληση στη μητέρα) και την κατάκτηση των φυλετικών ρόλων (Frankl, 1990).

Ο Bowlby (1940) ανέπτυξε τη θεωρία της προσκόλλησης, του συναισθηματικού δεσμού που αναπτύσσεται μεταξύ του βρέφους και του ατόμου που το φροντίζει. Υποστηρίζει ότι η μητέρα είναι το σημαντικότερο πρόσωπο στην αρχή της ζωής του βρέφους γιατί καλύπτει τις βασικές του ανάγκες. Η προσκόλληση αυτή είναι σημαντική για την ψυχική υγεία και σταθερότητα του βρέφους, ενώ οι άλλες προσκολλήσεις με άλλα πρόσωπα δεν αποκτούν μεγάλη σημασία. Η μητρική στέρση είναι η αιτία προβλημάτων στη διάρκεια της ανάπτυξης. Για τον Bowlby, η προσκόλληση είναι μια ενστικτώδης συμπεριφορά του βρέφους και αποσκοπεί στη φροντίδα και συντήρησή του. Επίσης, ο ίδιος δέχεται ότι η μητέρα είναι βιολογικά προετοιμασμένη γι' αυτόν τον ρόλο, ενώ ο πατέρας όχι. Βρίσκεται απλώς για να υποστηρίξει ηθικά τη μητέρα (Parke, 1987).

Ο Erikson έχει αναλύσει την ανάπτυξη και εξέλιξη του ατόμου με βάση τα στάδια ανάπτυξης και τις ανάλογες κρίσεις που αναπαριστούν. Εδώ σκοπός της πατρότητας είναι να δώσει στο νεογέννητο βρέφος τις ευκαιρίες να αναπτύξει αισθήματα εμπιστοσύνης και ασφάλειας, να νικήσει την σύγκρουση που του δημιουργούν τα αισθήματα ανασφάλειας και δυσπιστίας. Έτσι ο

πατέρας βοηθάει το παιδί να αναπτυχθεί και να ωριμάσει, μαθαίνοντάς το να λύνει με αποτελεσματικό τρόπο τυχόν προβλήματα που θα του δημιουργηθούν στο μέλλον (Mc Cluskey, 1984).

Η Mahler (1955) υποστηρίζει ότι η σχέση με τον πατέρα είναι σημαντική για το παιδί ήδη από πολύ νωρίς. Ο ρόλος του συνίσταται στη διαδικασία αποχωρισμού – εξατομίκευσης. Η αυστηρή συμπεριφορά του πατέρα διευκολύνει την απομάκρυνση του βρέφους από τη μητέρα και την δημιουργία ενός ανεξάρτητου εαυτού. Το βρέφος νιώθει αμφιθυμικά συναισθήματα για τη μητέρα του. Προσπαθώντας να αυτονομηθεί, από την μια μεριά νιώθει την έντονη ανάγκη για εξάρτηση από τη μητέρα και από την άλλη φόβο γιατί αυτή η εξάρτηση του εμποδίζει την αυτονομία του. Ο ρόλος του πατέρα είναι να βοηθήσει αυτή τη διαδικασία. Αν δεν καταφέρει να χαλαρώσει τους δεσμούς με τη μητέρα, τότε το βρέφος θα προσκολληθεί για πάντα επάνω της και θα είναι δύσκολο να αναπτύξει σχέσεις με άλλους (Mc Cluskey, 1984).

Ο Winnicott[1924] και αυτός δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση βρέφους – μητέρας. Το βρέφος απόλυτα εξαρτημένο από τη μητέρα του, για την κάλυψη των αναγκών του, δεν διαχωρίζει τον εαυτό του από τη σχέση αυτή. Βρέφος και μητέρα είναι μια οντότητα. Ο ρόλος του πατέρα εδώ είναι η συναισθηματική, ψυχολογική και ηθική βοήθεια και υποστήριξη προς τη σύζυγο ώστε να αναπτυχθεί μια θετική σχέση μέσα από την οποία θα ωφεληθεί το παιδί, αφού θα είναι ικανή η μητέρα να το στηρίξει και να το φροντίσει συναισθηματικά, δημιουργώντας του μια ψυχική ισορροπία (Χουντουμάδη, 1998).

Οι συμπεριφοριστικές θεωρίες τονίζουν τη σημασία της μάθησης στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Υποστηρίζουν ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι εύπλαστη και τροποποιείται από την επίδραση του περιβάλλοντος. Όσον αφορά τον πατέρα σημαντική είναι η συμβολή του μοντέλου μάθησης μέσω μίμησης και ταύτισης, αφού ο ίδιος αποτελεί πρότυπο μίμησης για τον γιο και ετερογενές πρότυπο μίμησης για την κόρη. Στην προσπάθεια διαμόρφωσης μιας επιθυμητής συμπεριφοράς ο πατέρας κυρίως μέσω της ενίσχυσης και της τιμωρίας διαμορφώνει την προσωπικότητα του παιδιού. Ο πατέρας είναι πιο τιμωρητικός, πιο αυστηρός από τη φύση του και επομένως πιο αποτελεσματικός στη διαμόρφωση επιθυμητών συμπεριφορών και στην εξάλειψη αντικοινωνικών και ανεπιθύμητων συμπεριφορών. Επίσης ο πατέρας συμβάλλει και μέσω της μίμησης και όχι μόνο μέσω της τιμωρίας. Οι πρώτες επιδράσεις των παιδιών γίνονται μέσω της οικογένειας, εκεί παρατηρούν και μιμούνται τρόπους συμπεριφοράς. Ιδιαίτερος θεωρείται ο ρόλος του πατέρα στη μάθηση των φυλετικών ρόλων του παιδιού. Ο ίδιος είναι πρότυπο κυρίως για το αγόρι, από τον οποίον μέσω της μίμησης μαθαίνει τρόπους συμπεριφοράς που αρμόζουν στο φυλετικό του ρόλο (Roberts, 1980).

Από τη μια μεριά της βιολογίας και της εθολογίας έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις για την πατρότητα. Από βιολογική άποψη βρέθηκε ότι η ανθρώπινη πατρική συμπεριφορά παρουσιάζει ομοιότητες στους διάφορους πολιτισμούς που οφείλονται στο βιολογικό της υπόβαθρο, ενώ οι διαφορές που βλέπουμε στους πολιτισμούς είναι μαθημένες αντιδράσεις. Σε αρκετές κοινωνίες οι πατέρες έχουν γενικά λίγη ανάμειξη στην περιποίηση και στην ανατροφή των παιδιών, ενώ οι μητέρες είναι αυτές που αναλαμβάνουν την

φροντίδα του βρέφους. Υπάρχουν όμως και κοινωνίες όπου άνδρες και γυναίκες μοιράζονται ισότιμα τη φροντίδα των παιδιών. Αυτό δείχνει ότι οι ικανότητες αυτές δεν είναι βιολογικά προκαθορισμένες. Ο ρόλος που θα αναλάβει κάθε άνδρας σε κάποια κοινωνία ποικίλλει ανάλογα με τις κοινωνικές, ιδεολογικές και πολιτισμικές συνθήκες (Parke, 1987).

Παρόμοιες συμπεριφορές μπορούμε να συναντήσουμε και σε διάφορες κοινωνίες των ζώων. Από έρευνες πάνω σε πιθήκους έχει βρεθεί ότι τα αρσενικά δεν ανακατεύονται τόσο συχνά στη φροντίδα των μικρών τους, ενώ δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για την ομάδα ολόκληρη. Τα θηλυκά δείχνουν μια πιο περιποιητική συμπεριφορά ενώ τα αρσενικά εμφανίζονται πιο επιθετικά. Διαφορές όμως υπάρχουν και εδώ ανάμεσα στα είδη των ζώων. Σε άλλα είδη πιθήκων έχουν βρεθεί ότι τα αρσενικά περιποιούνται τα μικρά τους και τα ταΐζουν. Ακόμη και πιο άγρια είδη πιθήκων, κάτω από εργαστηριακές συνθήκες έχει βρεθεί ότι όταν μείνουν μόνα τα αρσενικά με τα μικρά τους, δείχνουν περιποιητική συμπεριφορά και τα φροντίζουν όπως ακριβώς τα θηλυκά. Απ' αυτό φαίνεται ότι δεν ισχύει η άποψη ότι η πατρική συμπεριφορά είναι βιολογικά καθορισμένη, αφού τόσο σε ανθρώπους όσο και στα ζώα μπορεί να αλλάξει και εξαρτάται και σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον και από το ποσοστό ανάμειξης που επιτρέπουν τα θηλυκά (Parke, 1987).

Επίσης ορισμένοι ισχυρίζονται ότι η μητέρα είναι βιολογικά προετοιμασμένη για τη μητρότητα εξαιτίας των ορμονικών αλλαγών που συμβαίνουν, ενώ ο πατέρας αντίστοιχα δεν εμφανίζει τέτοιες συμπεριφορές επειδή δεν συμβαίνουν ορμονικές αλλαγές. Και πάλι αποδείχτηκε ότι ο ρόλος

του περιβάλλοντος είναι πιο σημαντικός, όπως έδειξαν έρευνες με ζώα. Δεν είναι απαραίτητες ορισμένες ορμόνες για να εμφανιστεί πατρική ή μητρική συμπεριφορά, όπως έδειξε μια έρευνα όπου απομονώθηκαν ένα αρσενικό και ένα θηλυκό ζώο σ' ένα κλουβί μαζί με μικρά που δεν ανήκαν σ' αυτούς. Τα ζώα έδειξαν τρυφερά αισθήματα προς τα μικρά και τα φρόντιζαν σαν να ήταν δικά τους (Parke, 1987).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΑΝΔΡΑ

Κάθε άνθρωπος γεννιέται με τις προσωπικές του ανάγκες και επιθυμίες. Με βάση αυτές πορεύεται στη ζωή προσπαθώντας να καλύψει τόσο τις φυσιολογικές όσο και τις ψυχολογικές του ορμές. Ολόκληρη η ζωή είναι ένας αγώνας για επιβίωση, επιτυχία και αυτοπραγμάτωση. Τόσο τα εσωτερικά όσο και τα εξωτερικά κίνητρα είναι αυτά που ωθούν κάποιον να πάρει αποφάσεις και να ενεργήσει σύμφωνα με τις επιθυμίες του. Κάθε άνθρωπος διαθέτει κίνητρα που εξυπηρετούν κάποιους σκοπούς σε διάφορες φάσεις της ζωής του. Ένα απ' αυτά είναι και το κίνητρο για αναπαραγωγή. Οι άνθρωποι ως κοινωνικά όντα αναζητούν τη συντροφικότητα και την αγάπη, δεν ζουν μόνοι τους (Fischer, 2000).

Εκτός από τις πολλές αλλαγές που έχουν γίνει σε πολιτισμικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, έχουν επέλθει αλλαγές και στον τομέα της ανθρώπινης γονιμότητας. Η υπογονιμότητα είναι ένα πλήγμα για την κοινωνία μας και με την πάροδο του χρόνου ολοένα και αυξάνεται. Με την πρόοδο όμως της τεχνολογίας έχουν βρεθεί λύσεις που βοηθούν τα ζευγάρια που θέλουν να τεκνοποιήσουν, να αποκτήσουν πλέον παιδιά. Τα περισσότερα παιδιά που γεννιούνται σήμερα είναι επιθυμητά από τους γονείς, αφού ο σωστός προγραμματισμός από τη μεριά τους και οι ποικίλες μέθοδοι αποφυγής μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, βοηθούν ώστε να γεννηθούν παιδιά επιθυμητά, πράγμα που ωφελεί και στη σωστή ανάπτυξη και ανατροφή τους. Επομένως, αν και πότε θα αποκτήσει ένα ζευγάρι παιδιά είναι πλέον ατομική επιλογή και απόφαση (Fischer, 2000).

Η επιθυμία ενός άνδρα ν' αποκτήσει παιδί εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως βιολογικούς, πολιτισμικούς και κοινωνικούς, προσωπικούς και ψυχολογικούς. Τα κίνητρα επομένως που ωθούν κάποιον σε αναπαραγωγή είναι τόσο εσωτερικά, εγγενή όσο και εξωτερικά.

A. Οι βιολογικοί παράγοντες και συγκεκριμένα ορισμένες ορμόνες μπορούν να συμβάλουν σε κάποιο βαθμό στην επιθυμία αναπαραγωγής, όμως σ' αυτούς παρεμβαίνουν και άλλοι περιβαλλοντικοί παράγοντες, όπως η εμπειρία και η μάθηση, ιδιαίτερα η πρώιμη κοινωνική μάθηση κατά την παιδική ηλικία του άνδρα. Οι ορμόνες αν και ασκούν άμεση επίδραση στην σεξουαλική ανάπτυξη του ανθρώπου, ωστόσο η επίδρασή τους στη δημιουργία κινήτρου για σεξουαλική συμπεριφορά και αναπαραγωγή δεν είναι τόσο ξεκάθαρη. Η τεστοστερόνη επιδρά στη σεξουαλική συμπεριφορά, ενώ τα οιστρογόνα όχι. Στους άνδρες ο ρόλος των ανδρογόνων συνίσταται στη δημιουργία της επιθυμίας. Στον άνθρωπο η σεξουαλική συμπεριφορά δεν εξυπηρετεί μόνο αναπαραγωγικούς λόγους και γι' αυτό δεν εξαρτάται και αποκλειστικά από τις ορμόνες, αλλά συμμετέχει και η εμπειρία και η μάθηση. Επίσης έχει βρεθεί ότι ορισμένοι νευρομεταβιβαστές, όπως η ντοπαμίνη και η νορεπινεφρίνη, αλλά και η φαινυλεθουλαμίνη παίζουν έναν ορισμένο ρόλο στη διαδικασία της αναπαραγωγής. Οι συγκεκριμένες ουσίες είναι διεγερτικές και προκαλούν αισθήματα ευφορίας και ευχαρίστησης. Έχει βρεθεί ότι στα ζευγάρια που είναι μαζί, οι ουσίες αυτές βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα στα δυο με τρία πρώτα χρόνια του γάμου, μετά μειώνονται. Αυτό ίσως να συνδέεται με την ολοκλήρωση της αναπαραγωγής και επιθυμίας για δημιουργία απογόνων. Η διατήρηση του ενδιαφέροντος και της αγάπης στα

παντρεμένα ζευγάρια για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα γίνεται για άλλους λόγους, όπως οι κοινοί στόχοι και τα ενδιαφέροντα και δεν στηρίζεται μόνο στη σεξουαλική έλξη (Fischer, 2000).

B. Η επιθυμία για παιδί στον άνδρα επίσης εξαρτάται από πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες. **B1.** Ένας από αυτούς τους παράγοντες είναι οι αξίες της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει ο άνδρας. Οι συνθήκες της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει επηρεάζουν την απόφασή του και συνήθως οι συνθήκες αυτές αλληλεπιδρούν με τα πρότυπα, τις αξίες και τα πιστεύω του ατόμου. Η γονιμότητα έχει μεγάλη αξία στην κοινωνία μας. Η κοινωνία περνάει συνήθως την αντίληψη ότι για να νιώθει κάποιος πετυχημένος και ολοκληρωμένος ως άνθρωπος, για να φτάσει στην προσωπική και κοινωνική καταξίωση, πρέπει να δημιουργήσει οικογένεια και να αποκτήσει παιδί. Επίσης ο προορισμός του άνδρα, αλλά και της γυναίκας, είναι η απόκτηση παιδιών. Ακόμη μεγαλύτερο πλήγμα θεωρείται για την κοινωνία η υπογονιμότητα και η μη απόκτηση απογόνων για τη γυναίκα παρά για τον άνδρα. Αυτά τα πρότυπα έχουν περάσει σε κάποιο βαθμό και έχουν επηρεάσει τις αντιλήψεις των ανδρών. Αυτό φαίνεται και από έρευνες που έγιναν, όπου ρωτήθηκαν σχετικά μ' αυτό κάποιοι άνδρες και βρέθηκε ότι όντως πιστεύουν ότι το να μην αποκτήσουν παιδιά είναι πιο οδυνηρό για τις γυναίκες παρά για τους ίδιους. Περισσότερο οι γυναίκες αποκτούν προσωπική και κοινωνική αξία έτσι, αφού αυτός είναι ο προορισμός τους. Οι ίδιοι μπορούν να αντισταθμίσουν αυτήν την έλλειψη και τα συναισθήματα μοναξιάς μέσα από την επαγγελματική τους καταξίωση περισσότερο απ' ότι οι γυναίκες. Αρκετοί είναι οι άνδρες που έχουν ανατραφεί μ' αυτόν τον τρόπο

και έχουν μάθει να λειτουργούν έτσι. Παρόλα αυτά οι πιέσεις αυτές και οι αξίες της κάθε κοινωνίας επηρεάζουν ως ένα βαθμό τη συμπεριφορά. Μεγαλύτερο ρόλο παίζουν οι ατομικές επιλογές, οι κρίσεις του καθενός, οι προσωπικές του αξίες και πεποιθήσεις. Το μορφωτικό επίπεδο του κάθε ατόμου και η κριτική του σκέψη είναι οι παράγοντες που καθορίζουν συνήθως αν κάποιος θα δεχτεί και θα συμμορφωθεί με τις αξίες της κοινωνίας (Χουντουμάδη, 1998).

B2. Ένας δεύτερος παράγοντας είναι το επάγγελμα του άνδρα. Εδώ περιλαμβάνονται οι φιλοδοξίες του κάθε άνδρα για την επαγγελματική του σταδιοδρομία, οι υποχρεώσεις απέναντι στην εργασία του, ο ελεύθερος χρόνος και οι συνθήκες εργασίας, όπως επίσης και η ικανοποίηση και οι οικονομικές απολαβές. Όλοι αυτοί οι παράμετροι μπορούν να επηρεάσουν είτε αρνητικά είτε θετικά την απόφασή του να αποκτήσει παιδιά. Το στρες και οι άσχημες συνθήκες εργασίας επηρεάζουν αρνητικά την επιθυμία του για παιδί. Αντίθετα η ευχαρίστηση που δέχεται κάποιος από την εργασία του, βελτιώνει την αυτοεκτίμησή του και εφόσον νιώθει επιτυχημένος σ' αυτόν τον τομέα, είναι έτοιμος να προχωρήσει ένα βήμα μπροστά και να προχωρήσει προς την πατρότητα. Επίσης οι ικανοποιητικές οικονομικές απολαβές ενισχύουν την επιθυμία του για παιδί, αφού θα μπορέσει να το αναθρέψει χωρίς στερήσεις. Αντίθετα η ανεργία και η φτώχεια είναι από τους παράγοντες που συνήθως αποτρέπουν τον άνδρα από την επιθυμία του για οικογένεια. Οι υπερβολικές φιλοδοξίες και τα όνειρα για την επαγγελματική του σταδιοδρομία, επίσης, λειτουργούν αρνητικά, εφόσον τα άτομα αυτά αφοσιώνονται ολοκληρωτικά στην καριέρα τους με αποτέλεσμα τον περιορισμένο ελεύθερο χρόνο για άλλες

δραστηριότητες. Όσο υψηλότερες προσδοκίες έχει κάποιος για την καριέρα του, τόσο λιγότερες είναι οι ανάγκες του για δημιουργία οικογένειας (Burman, 1999).

B3. Ένας τρίτος παράγοντας είναι η σχέση του άνδρα με την οικογένειά του και ιδιαίτερα με τον πατέρα του. Ο άνδρας που μεγάλωσε σε μια ενωμένη οικογένεια όπου εισέπραξε αισθήματα τρυφερότητας και αγάπης και όπου η σχέση του με τον πατέρα του ήταν αρμονική, έχει περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξει το κίνητρο για τη δική του πατρότητα. Τα πρότυπα που θα πάρει ένα παιδί από την οικογένεια του διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό την προσωπικότητά του. Η αρμονική σχέση των γονιών του και η ανατροφή κοντά σ' έναν πατέρα που είναι στο πλάι του κάθε στιγμή και του δείχνει την αγάπη του, βοηθούν ώστε το παιδί αργότερα, στην ενήλικη ζωή, ν' ακολουθήσει ένα τέτοιο πρότυπο ζωής, ν' αναπτύξει μια ισότιμη και αρμονική συζυγική σχέση και να αναπτύξει το ένστικτο της πατρότητας. Αντίθετα οι άνδρες που στερήθηκαν την πατρική φιγούρα στα παιδικά τους χρόνια, ίσως θέλουν ν' αποφύγουν την πατρότητα για να μην προκαλέσουν τις ίδιες στερήσεις και κάνουν τα ίδια λάθη με τα παιδιά τους (Burman, 1999).

Γ. Εκτός από τους παραπάνω παράγοντες πολύ σημαντικό ρόλο στην απόφαση αυτή του άνδρα να γίνει πατέρας, παίζουν και οι προσωπικοί παράγοντες. Κάθε άνδρας έχει κάποιους δικούς του προσωπικούς λόγους και ανάγκες που τον ωθούν να γίνει πατέρας. Αυτά είναι τα προσωπικά, τα εσωτερικά κίνητρα του καθενός. Κάθε άνδρας διαφέρει ως προς τις ανάγκες αυτές, αφού έχουν σχέση με τις απόψεις του για το θέμα της πατρότητας.**Γ1.** Ένας από τους λόγους που επιθυμεί ένας άνδρας να γίνει γονέας είναι και η

ανάγκη του για αποδοχή από τους άλλους, αλλά και από τον ίδιο τον εαυτό του ως υπεύθυνου μέλους της κοινωνίας. Έτσι θα αυξηθεί η αυτοεκτίμησή του και θα νιώσει ολοκληρωμένος ως άνθρωπος. **Γ2.** Ένας δεύτερος λόγος είναι η επιθυμία του για επέκταση και συνέχιση του ονόματός του και του ίδιου του εαυτού. Έτσι θα αποκτήσει νέο νόημα η ζωή του, θα γευτεί νέες εμπειρίες και θα αφήσει πίσω του απογόνους. **Γ3.** Ένας τρίτος λόγος είναι η ανάγκη του να δώσει και να πάρει στοργή και αγάπη και να εκφράσει την τρυφερότητά του απέναντι σε κάποιον. Μέσα από τη σχέση του με το παιδί θα βελτιωθεί ως άνθρωπος, θα μάθει να θυσιάζεται και να κατανοεί τις ανάγκες των άλλων. **Γ4.** Ένας άλλος λόγος είναι η ανάγκη διασκέδασης και χαράς που προσφέρουν τα παιδιά. Μέσα από το παιχνίδι με τα παιδιά θα ξαναβιώσουν και οι ίδιοι παιδιά, θα ξαναζήσουν τα δικά τους παιδικά χρόνια και ίσως εκπληρώσουν όνειρά τους που έμειναν ανεκπλήρωτα. **Γ5.** Ακόμη άλλος ένας λόγος είναι η επιθυμία τους για συντροφιά και φροντίδα στα επόμενα χρόνια. Ο φόβος της μοναξιάς τους ωθεί στο να αποκτήσουν παιδιά ώστε να εισπράξουν και οι ίδιοι την απαραίτητη φροντίδα και αγάπη τους όταν φτάσουν σε μεγαλύτερη ηλικία. Επίσης μέρος της φροντίδας των παιδιών τους θα είναι και η οικονομική βοήθεια που θα δεχτούν από τα παιδιά τους (Χουντουμάδη, 1998).

Γ6. Ένας τελευταίος λόγος είναι η επιθυμία και η προσπάθεια των ανδρών να σώσουν μια δυσλειτουργική συζυγική σχέση. Πολλοί πιστεύουν ότι με την απόκτηση ενός παιδιού θα βελτιωθούν και οι σχέσεις των συζύγων και θα αντιμετωπιστούν τυχόν προβλήματα μέσα στο γάμο. Ένα παιδί όμως δεν είναι αρκετό για να σώσει έναν γάμο που νοσεί, ούτε για να αποφευχθεί ένα

διαζύγιο. Σε τέτοιες περιπτώσεις το παιδί είναι αυτό που θα δεχτεί τις περισσότερο αρνητικές συνέπειες της διαταραγμένης σχέσης, αφού δεν θα πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη σωστή του ανατροφή (Χουντουμάδη, 1998).

Σε μια έρευνα του Owens στην Αγγλία ένας αριθμός ανδρών ρωτήθηκε για τα κίνητρα αναπαραγωγής. Η απάντηση που έδωσαν οι περισσότεροι ήταν ότι το θεωρούσαν κάτι το φυσικό, ως αναμενόμενο, ένα γεγονός που θα γινόταν σε κάποια φάση της ζωής τους. Επιθυμούσαν παιδιά γιατί γι' αυτούς σήμαιναν ευτυχία, χαρά, συντροφικότητα. Ήθελαν ν' αποκτήσουν παιδιά ώστε να γίνουν μια ολοκληρωμένη οικογένεια και το θεωρούσαν ως το επόμενο φυσικό στάδιο του γάμου. Μάλιστα, προτιμούσαν οι ίδιοι οι άνδρες ένα αγόρι για τον εαυτό τους και αργότερα ένα κορίτσι για συντροφιά στη σύζυγό τους (Χουντουμάδη, 1998).

Δ. Υπάρχουν και ορισμένοι ψυχολογικοί παράγοντες που ωθούν τον άνδρα στην αναπαραγωγή. Τα ψυχολογικά αυτά κίνητρα έχουν μελετηθεί από ψυχαναλυτές, οι οποίοι έδωσαν τις ερμηνείες τους γι' αυτές τις ανάγκες των ανδρών. Η ψυχαναλυτική αυτή εξήγηση στηρίζεται στην προσωπικότητα του ατόμου στην παιδική του ηλικία, ενώ δεν αναζητούν τις ρίζες της επιθυμίας αναπαραγωγής στις συνθήκες που επικρατούν όταν το άτομο ενηλικιωθεί. Τα κίνητρα αυτά είναι ασυνείδητα και σχετίζονται με την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη, τη διαμόρφωση του Εγώ και τα γονεϊκά πρότυπα. Πρώτος ο Freud μίλησε για τις δυο ορμές, τις ενστικτώδεις δυνάμεις που πηγάζουν από την ψυχική ενέργεια του ανθρώπου. Αυτές είναι η *libido*, το ένστικτο της ζωής και το ένστικτο του θανάτου. Οι διάφορες επιθυμίες που δημιουργούνται στον

άνθρωπο έχουν πηγή το ένστικτο της δημιουργίας, της ζωής, ή το ένστικτο της καταστροφής, του θανάτου. Την άποψη αυτή υιοθέτησαν και με βάση αυτή υποστήριξαν οι ψυχαναλυτές ότι το κίνητρο για αναπαραγωγή είναι μια έμφυτη τάση σ' όλους τους άνδρες που βασίζεται στο ένστικτο της επιβίωσης, της δημιουργίας (Frankl, 1990).

Δ1. Η πρώτη επιθυμία για παιδί στον άνδρα εμφανίζεται πολύ νωρίς, σύμφωνα με την ψυχαναλυτική άποψη, πριν την εμφάνιση του Οιδιπόδειου Συμπλέγματος, κατά τη διάρκεια των τριών ψυχοσεξουαλικών σταδίων, του στοματικού, του πρωκτικού και του φαλλικού. Η πρώτη επιθυμία για παιδί εμφανίζεται στο στοματικό και πρωκτικό στάδιο, μέσα από την πλήρη εξάρτηση και της στοματικής συγχώνευσης του βρέφους με τη μητέρα. Κατά το φαλλικό στάδιο αναπτύσσει το αγόρι μια στοργή και προσκόλληση προς το γονέα του αντίθετου φύλου. Το αγόρι αρχίζει να νιώθει μια νέα μορφή αγάπης προς τη μητέρα και να θεωρεί ως αντίζηλο τον πατέρα, συγχρόνως όμως να νιώθει έντονα συναισθήματα ενοχής και φόβου τιμωρίας για τις αιμομικτικές του αυτές διαθέσεις. Τέλος, η επιθυμία στρέφεται από τη μητέρα στον πατέρα. Ο φόβος τιμωρίας και ο φόβος ευνουχισμού που αναπτύσσει το μικρό αγόρι το κάνουν να στραφεί προς τον πατέρα του, να ταυτιστεί μαζί του και να αποβάλει την αρχική του επιθυμία για εγκυμοσύνη μέσα από την ταύτισή του με τη μητέρα. Τώρα η επιθυμία του στρέφεται στην κατεύθυνση να αποκτήσει παιδί από τη μητέρα του, ταυτιζόμενος όμως με τον πατέρα του. Αυτή η διαδικασία είναι απαραίτητη για τη φυσιολογική μελλοντική ανάπτυξη της επιθυμίας του άνδρα να αποκτήσει παιδιά (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Δ2. Μια δεύτερη ψυχαναλυτική εξήγηση για την επιθυμία για αναπαραγωγή στον άνδρα βασίζεται στην άποψη ότι η επιθυμία αυτή εκφράζει έναν φόβο και δέος για τη γυναικεία δυνατότητα της αναπαραγωγής και εγκυμοσύνης. Έτσι με το να γίνει ο ίδιος πατέρας και να ταυτιστεί με το παιδί και τη γυναίκα, διώχνει την αρχική του επιθυμία για ταύτιση με τη μητέρα του (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Δ3. Μια τρίτη εξήγηση είναι ότι οι άνδρες συνήθως νιώθουν μια σύγκρουση ανάμεσα στην ανάγκη τους για εξάρτηση και στην προσπάθειά τους να αποφύγουν μια τέτοια ανάγκη. Έτσι η επιθυμία για απόκτηση παιδιού επιβεβαιώνει τον ανδρισμό τους και τους βοηθάει να απαλλαχτούν από την αρχική τους εξάρτηση με το δικό τους πατέρα. Έτσι δεν νιώθουν τώρα πια ως οι αδύναμοι που έχουν ανάγκη τη φροντίδα του πατέρα τους, αλλά παίρνουν οι ίδιοι τη θέση του ισχυρού πια, την οποία κατείχε ο πατέρας τους, με το να φροντίζουν τον πιο αδύναμο που είναι το βρέφος και η μητέρα (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Δ4. Μια τέταρτη εξήγηση προκύπτει μέσα από την έμφυτη αγωνία και το φόβο του θανάτου που υπάρχει στον άνδρα. Έτσι δημιουργείται η επιθυμία προέκτασης του εαυτού του και αυτοπραγμάτωσης. Με την απόκτηση απογόνων εκπληρώνεται αυτή η ναρκισσιστική αίσθηση της παντοδυναμίας του ατόμου, αφού έτσι συνεχίζεται ο εαυτός του ίδιου του πατέρα μέσα από τους απογόνους του. Ακόμη εκπληρώνεται η επιθυμία της δημιουργίας (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Δ5. Μια άλλη ερμηνεία είναι αυτή που σχετίζεται με τα αισθήματα ενοχής που βιώνει ο άνδρας, καθώς αποχωρίζεται τους γονείς του και

απομακρύνεται από την οικογένεια καταγωγής του. Πίσω απ' αυτόν τον αποχωρισμό κρύβεται μια επιθυμία ταύτισης του άνδρα με τους γονείς του. Έτσι η επιθυμία για παιδί έρχεται να καλύψει την ενοχή που νιώθει ο άνδρας για την απομάκρυνσή του και τον αποχωρισμό από τους γονείς του. Με την απόκτηση του παιδιού του θα προσφέρει στους γονείς του το παιδί που δεν μπορεί να είναι πια ο ίδιος γι' αυτούς. Έτσι αυτή η «προσφορά» του ξαναζωντανεύει τους γονείς του. Μέσα απ' αυτήν την ζωντάνια αναζωογονείται και ο ίδιος ταυτιζόμενος με τους γονείς και αντιμετωπίζει την αρχική του ενοχή για τον αποχωρισμό απ' αυτούς (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Επομένως πολλοί είναι οι παράγοντες που συμβάλλουν στη δημιουργία επιθυμίας για αναπαραγωγή στον άνδρα. Το κίνητρο αυτό δημιουργεί τις βάσεις του από πολύ νωρίς και συνεχίζει να αναπτύσσεται σ' όλη την πορεία της ζωής του άνδρα μέχρι την ενηλικίωσή του και την τελική του απόφαση να αποκτήσει παιδιά. Η οικογένεια του άνδρα, ο τρόπος ανατροφής του και η σχέση του με τον πατέρα του και γενικά οι εμπειρίες της παιδικής του ηλικίας είναι παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο για την απόκτηση θετικής στάσης απέναντι στην πατρότητα. Στη συνέχεια οι προσωπικές αντιλήψεις και πεποιθήσεις του κάθε άνδρα θα αλληλεπιδράσουν με τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες και τις αντιλήψεις της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει, έτσι ώστε τελικά να διαμορφωθεί μια τελική στάση και συμπεριφορά του άνδρα απέναντι στην πατρότητα. Όλοι αυτοί οι παράγοντες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και συμβάλουν θετικά ή αρνητικά στη δημιουργία κινήτρου για αναπαραγωγή, η απόφαση όμως ενός άνδρα να γίνει πατέρας και να αποκτήσει οικογένεια είναι προσωπική απόφαση και επιλογή του καθενός.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ

Ο πατρικός ρόλος ξεκινάει από τη στιγμή που το ζευγάρι αποφασίζει από κοινού να αποκτήσει παιδί και η περίοδος της εγκυμοσύνης είναι για τους άνδρες μια εποχή όπου αρχίζουν να συνειδητοποιούν πλέον τον πατρικό τους ρόλο και η ζωή τους αρχίζει να παίρνει μια διαφορετική πορεία, αφού είναι και άλλα τα καθήκοντα που πρέπει τώρα να αναλάβουν. Η εγκυμοσύνη δεν είναι μια ατομική υπόθεση, αλλά αποτελεί οικογενειακή υπόθεση. Η αμοιβαία αγάπη, κατανόηση και επικοινωνία ανάμεσα στο ζευγάρι, όπως και η ώριμη και προγραμματισμένη απόφαση να αποκτήσουν παιδί είναι σημαντικοί παράγοντες που συμβάλουν στην επιτυχία του γονεϊκού και πατρικού ρόλου. Ο πατέρας μπορεί να παίξει σπουδαίο ρόλο στη διάρκεια της εγκυμοσύνης της συζύγου του (Parke, 1987).

Όπως στη μέλλουσα μητέρα συμβαίνουν αλλαγές στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, έτσι και στον πατέρα παρατηρούνται κάποιες αλλαγές τόσο σε ψυχολογικό, σωματικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Όλα αυτά εξαρτώνται από την προσωπικότητα του κάθε πατέρα, όμως σε αρκετούς απ' αυτούς παρατηρούνται αλλαγές, όπως απώλεια της όρεξης, εμετοί, ναυτίες. Επίσης κατάθλιψη, ένταση, άγχος, αϋπνίες. Επίσης, όσο προχωράει η διαδικασία της εγκυμοσύνης, οι άνδρες δείχνουν όλο και περισσότερο ενδιαφέρον για το μωρό. Πολλοί είναι αυτοί που θέλουν να ενημερωθούν και διαβάζουν σχετικά βιβλία για να αποκτήσουν γνώσεις. Επίσης πολλοί άνδρες αρχίζουν να δουλεύουν περισσότερο ή να αποκτούν και δεύτερη δουλειά για να αντιμετωπίσουν τα έξοδα της οικογένειας. Ακόμη οι άνδρες τώρα είναι πιο ανήσυχοι, περισσότερο αγχωμένοι και δείχνουν υπερβολικό ενδιαφέρον για

την υγεία της συζύγου τους και του μωρού τους. Αυτά τα συμπτώματα ενισχύονται περισσότερο προς το τέλος της εγκυμοσύνης και όσο πλησιάζει η ώρα του τοκετού. Μένουν περισσότερη ώρα κοντά στη σύζυγό τους και ανησυχούν για το αν θα φτάσουν εγκαίρως στο νοσοκομείο, για την υγεία του μωρού και τον τοκετό (Parke, 1987).

Παρόλα αυτά, κάθε άνδρας αντιμετωπίζει διαφορετικά την περίοδο αυτή της εγκυμοσύνης. Για το αν και σε ποιο βαθμό θα εκδηλώσει διάφορα συμπτώματα, εξαρτάται από την προσωπικότητα του καθενός, τα προσωπικά του βιώματα, τις πεποιθήσεις του και τις αξίες του, όπως και από τη θέση που κατέχει στην κοινωνία. Υπάρχουν άνδρες στους οποίους η εγκυμοσύνη προκαλεί συναισθήματα ενοχής, κυρίως γιατί τη βιώνουν, αρνητικά και οι οποίοι δεν ήταν απόλυτα προετοιμασμένοι γι' αυτή τη διαδικασία. Επίσης υπάρχουν εκείνοι που είναι περισσότερο προσανατολισμένοι στην καριέρα τους και συνήθως βιώνουν την εγκυμοσύνη ως βάρος και εμπόδιο για την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Τέλος, υπάρχουν και αυτοί οι οποίοι είναι απόλυτα προετοιμασμένοι και περισσότερο έχουν στραμμένη την προσοχή τους στην οικογένεια, αφού αυτή είναι η μεγαλύτερη αξία για τους ίδιους. Αυτοί νιώθουν πληρότητα και τα συναισθήματά τους είναι όλα θετικά και είναι απόλυτα προετοιμασμένοι για το νέο τους πατρικό ρόλο (Diamond, 1986).

Η θέση που πρόκειται να πάρει κάθε άνδρας απέναντι στην εγκυμοσύνη επηρεάζεται από το μορφωτικό και κοινωνικό του επίπεδο, από τη σχέση του με την οικογένεια καταγωγής του, από τον προγραμματισμό και την επιθυμία της εγκυμοσύνης και από την ποιότητα της συζυγικής σχέσης. Η

διάρκεια της σχέσης του ζευγαριού και η ποιότητα της σχέσης αυτής επηρεάζει τη στάση του πατέρα απέναντι στην εγκυμοσύνη. Βρέθηκε ότι συνήθως τα ζευγάρια που είναι μαζί περισσότερα χρόνια, βιώνουν λιγότερες δυσκολίες ως σύντροφοι με την έναρξη της εγκυμοσύνης και οι πατέρες είναι περισσότερο προετοιμασμένοι και αναμένουν με χαρά τον ερχομό του παιδιού, απ' ό,τι τα ζευγάρια που αποκτούν αμέσως ένα παιδί. Η θετική στάση του άνδρα απέναντι στην εγκυμοσύνη επιδρά θετικά και στην πορεία της εγκυμοσύνης, με τη συναισθηματική υποστήριξη προς τη σύζυγο, αλλά και με τη βοήθεια και προετοιμασία προς το μεγαλύτερο παιδί, όταν υπάρχει (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Η πατρότητα και η εγκυμοσύνη μπορούν να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση του άνδρα και να κάνουν πιο ισχυρό το συναίσθημα της ικανότητάς του να δημιουργήσει μια νέα ζωή, έναν απόγονο. Για να ανταποκριθεί ο άνδρας σωστά στον πατρικό του ρόλο και να δεχτεί με θετικό τρόπο την εγκυμοσύνη απαιτείται και η συναισθηματική του ωριμότητα. Πρέπει να αντιληφθεί ότι δεν γεννιέται κανείς πατέρας, αλλά μαθαίνει να λειτουργεί ως πατέρας στην πορεία και ότι σ' αυτό το νέο του ρόλο θα κάνει και λάθη, μέσα από τα οποία θα μαθαίνει και θα βελτιώνεται (Χουντουμάδη, 1998).

Ένας από τους σημαντικότερους ρόλους που καλείται να παίξει ο πατέρας κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης είναι η παροχή βοήθειας και συναισθηματικής υποστήριξης της συζύγου του. Πρέπει να φροντίζει να υπάρχει επικοινωνία μεταξύ τους για τα θέματα που τους αφορούν, να της δείχνει ότι είναι πάντα δίπλα της και βοηθός της σ' όλη τη διάρκεια της

εγκυμοσύνης, να της δείχνει την αγάπη του και την αξία της. Μάλιστα ο βαθμός της συναισθηματικής στήριξης του μέλλοντα πατέρα προς την σύντροφό του, αποτελεί και μια ένδειξη για τη μελλοντική συμπεριφορά του στο νέο του ρόλο ως πατέρα (Parke, 1987).

Η αξία αυτής της συναισθηματικής βοήθειας φαίνεται αργότερα και στη σχέση της μητέρας – βρέφους. Από έρευνες βρέθηκε ότι η θετική συναισθηματική στήριξη βοηθάει στη θετική συμπεριφορά της μητέρας προς το παιδί και στην αύξηση της ευαισθησίας της απέναντι στις ανάγκες του βρέφους. Αντίθετα, η έλλειψη μιας τέτοιας βοήθειας μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε κατάθλιψη της μητέρας. Επίσης συναισθηματική υποστήριξη μπορεί να ζητήσει η γυναίκα και από τη μητέρα της, όμως αυτή του πατέρα έχει ιδιαίτερη σημασία και σπουδαιότητα. Μάλιστα πολλοί είναι και οι ίδιοι οι άνδρες που στρέφονται στις μητέρες τους για βοήθεια, πράγμα που φανερώνει και την ανάγκη των ίδιων για συναισθηματική βοήθεια (Parke, 1987).

Η σεξουαλική ζωή του ζευγαριού επίσης είναι δυνατόν να αλλάξει. Στο σώμα της γυναίκας συμβαίνουν ορισμένες ορμονικές αλλαγές που επηρεάζουν την σεξουαλική επιθυμία της. Και εδώ πρέπει να είναι προσεκτικός ο σύντροφος και να συμβάλλει με τη βοήθεια του στην αύξηση της αυτοεκτίμησης της γυναίκας. Θα πρέπει να της δείχνει ότι είναι επιθυμητή παρ' όλες τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα της, ότι εξακολουθεί να είναι ελκυστική για τον ίδιο, πράγμα που τη βοηθάει στην καλύτερη αποδοχή του ρόλου της ως μητέρα (Parke, 1987).

Σε περιπτώσεις όπου υπάρχει στην οικογένεια και άλλο μεγαλύτερο παιδί, ο πατέρας αναλαμβάνει ακόμη έναν άλλο σημαντικό ρόλο. Την παροχή

της βοήθειάς του και την συμπαράστασή του προς το παιδί, ώστε να δεχτεί τη νέα κατάσταση πιο αρμονικά. Όσο πιο έντονο είναι το ενδιαφέρον του πατέρα για το μεγαλύτερο παιδί κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, τόσο περισσότερο και αποτελεσματικότερα βοηθάει στην προσαρμογή του στη νέα κατάσταση της οικογένειας. Αυτό είναι απαραίτητο, γιατί η γυναίκα σ' αυτήν την περίοδο συχνά γίνεται πιο ανυπόμονη και απόμακρη, πράγμα που προκαλεί θλίψη και θυμό στο μεγαλύτερο παιδί. Επίσης γίνεται ευέξαπτη με αποτέλεσμα να ξεσπά πολλές φορές αρνητικά στο μεγαλύτερο παιδί, το οποίο είναι δυνατόν να παλινδρομήσει σε προηγούμενες συνήθειές του και η συμπεριφορά του να αλλάξει. Γι' αυτό το λόγο κρίνεται αναγκαία και απαραίτητη η συμβολή του πατέρα και σ' αυτόν τον τομέα, ώστε να επιτευχθεί μια πιο ομαλή προσαρμογή και ένα θετικό συναισθηματικό κλίμα στην οικογένεια (Parke, 1987).

Κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης η προετοιμασία που γίνεται από την πλευρά του άνδρα για να αποδεχτεί και να αναλάβει το νέο του ρόλο ως πατέρας, έχει χαρακτηριστεί ως μια περίοδος κρίσης και κυρίως γι' αυτούς που γίνονται πατέρες για πρώτη φορά. Είναι μια εποχή που έχει πολλές ανακατατάξεις και ραγδαίες εξελίξεις τόσο από ψυχολογική όσο και από κοινωνική πλευρά. Είναι μια έντονη δοκιμασία για τον ψυχισμό του άνδρα από την οποία μπορεί να βγει είτε πιο δυνατός και αποφασιστικός, είτε πιο αποδυναμωμένος. Ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του κάθε άνδρα ξεχωριστά και τις πεποιθήσεις και προσδοκίες που έχει από την εγκυμοσύνη και από το αν αισθάνεται έτοιμος ν' αναλάβει τον πατρικό του ρόλο, από αυτά κυρίως θα

κριθεί και σε ποιο βαθμό θα περάσει τη συγκεκριμένη κρίση (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Ορισμένοι άνδρες είναι πιθανόν να περάσουν την κρίση αυτή με πιο βαριά συμπτώματα γι' αυτούς, να είναι μια ιδιαίτερα δύσκολη φάση της ζωής τους. Κάποιοι άλλοι την περνούν με φυσιολογικά συμπτώματα και είναι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανδρών αυτών, ενώ κάποιοι άλλοι, ελάχιστοι, αντιμετωπίζουν την περίοδο αυτή της ζωής τους ως την πιο εύκολη, χωρίς ιδιαίτερα συμπτώματα και ανησυχίες. Οι άνδρες αυτοί συνήθως αισθάνονται ευχάριστα συναισθήματα και ικανοποίηση από την αλλαγή της ζωής τους. Ιδιαίτερη δυσκολία αντιμετωπίζουν συνήθως οι πατέρες μικρής ηλικίας, για τους οποίους ίσως η εγκυμοσύνη να είναι μια ανεπιθύμητη κατάσταση επειδή αποτελεί εμπόδιο στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία και επιπλέον επιβάρυνση της οικονομικής τους κατάστασης (Χουντουμάδη, 1998).

Οι πιο συνηθισμένες εκδηλώσεις που εμφανίζονται στους άνδρες σ' αυτήν την περίοδο της εγκυμοσύνης είναι συναισθήματα μοναξιάς και αποκλεισμού, τα συμπτώματα του φαινομένου *couvades*, πολλοί οδηγούνται σε άγχος και καταθλιπτικά συμπτώματα και σε άλλες δυσκολίες, όπως σεξουαλικές διαταραχές, απομόνωση και δυσκολίες στις διαπροσωπικές και κοινωνικές τους σχέσεις (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Τα συμπτώματα αυτά που βιώνουν οι άνδρες σ' αυτήν την ιδιαίτερη φάση της ζωής τους θα μπορούσαν να χωριστούν σε δυο κατηγορίες, τις συναισθηματικές εκδηλώσεις και τις σωματικές εκδηλώσεις. Οι συναισθηματικές φύσεως εκδηλώσεις μπορούν να πάρουν τη μορφή απλών συναισθημάτων, όπως μοναξιά, άγχος ή να εκδηλωθούν σε πιο βαριές μορφές,

όπως κατάθλιψη ή άλλες ψυχικές διαταραχές. Ο πατέρας συνήθως βιώνει την εγκυμοσύνη διαφορετικά από τη σύζυγό του, περισσότερο αισθάνεται σαν παρατηρητής. Είναι πιθανόν να αισθάνεται ορισμένες φορές κάπως «χαμένος στον κόσμο του», πράγμα που του προκαλεί άγχος και αγωνία. Πρέπει να καταβάλει προσπάθεια ώστε να μπει στη θέση της συζύγου του και να δει πιο αντικειμενικά την ίδια την κατάσταση. Αντίθετα μπορεί να οδηγηθεί σε αισθήματα μοναξιάς και αποκλεισμού. Τα παραπάνω φανερώνουν επίσης και μια ανάγκη εξάρτησης του άνδρα από τη σύζυγό του, η οποία είναι ως αποτέλεσμα της έντονης ενασχόλησης και απορρόφησης της συζύγου από τις δικές της σωματικές και ψυχικές αλλαγές. Με το να δείχνει την ανάγκη του για περισσότερη προσοχή και ενδιαφέρον από τη σύζυγο, εκδηλώνει μια ασυνείδητη ανάγκη του για ενδιαφέρον και προσοχή από τη μητέρα του και έτσι αναβιώνει κάποιες παιδικές συγκρούσεις που έζησε κυρίως με τη μητέρα του (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Από πολλές έρευνες και μελέτες έχει βρεθεί ότι οι άνδρες νιώθουν συνήθως αυξημένο άγχος στην περίοδο της εγκυμοσύνης και σε κάποιους μπορεί να φτάσει και σε σημείο ήπιας ή πιο βαριάς μορφής κατάθλιψη. Οι ερευνητές Osofsky και Culp (1989) βρήκαν ότι το 29% των ανδρών που μελέτησαν παρουσίασαν συμπτώματα κατάθλιψης και το 47% παρουσίασαν μειωμένη αυτοεκτίμηση (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Όλα αυτά συμβαίνουν γιατί σε ασυνείδητο επίπεδο αναβιώνουν κάποιες οιδιπόδειες συγκρούσεις και παρουσιάζουν αμφιθυμικά συναισθήματα. Στο συνειδητό επίπεδο, αυτές οι συναισθηματικές αντιδράσεις τους είναι αποτέλεσμα των έντονων αλλαγών που συμβαίνουν, αλλαγές στην αίσθηση του

εαυτού τους και στη ζωή τους. Παρόλα αυτά, οι συγκεκριμένες εκρήξεις άγχους και κατάθλιψης είναι φυσιολογικές, αφού συμβάλλουν στην προσαρμογή αυτής της νέας πορείας στη ζωή των ανδρών και στην αποδοχή του πατρικού τους ρόλου. Η άρνηση του άνδρα να συμμετέχει στην διαδικασία της εγκυμοσύνης και στις αλλαγές που φέρνει μπορεί να αυξήσει αυτά τα συναισθήματα, ενώ η ενεργός συμμετοχή του έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του άγχους και της κατάθλιψης. Εξάλλου το υπερβολικό άγχος και ανησυχία του συζύγου οδηγεί και σε αντίστοιχο άγχος από τη μεριά της γυναίκας όσον αφορά την εγκυμοσύνη της, με αποτέλεσμα να μεταδίδει και η ίδια με τη σειρά της την ανησυχία της στον άνδρα (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί αυτές οι συναισθηματικές εκδηλώσεις να πάρουν πιο βαριά μορφή και ίσως να οδηγήσουν σε άλλες ψυχικές διαταραχές. Τότε ο άνδρας μπορεί να εμφανιστεί αρνητικός απέναντι στην πατρότητά του, να τραπεί σε φυγή ή και να εκδηλώσει ακόμη και κάποιες υποχονδριακές συνήθειες. Επίσης η εγκυμοσύνη μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά σε άνδρες που έχουμε μια προδιάθεση στις ψυχικές διαταραχές. Τότε το αυξημένο άγχος τους θα τους ωθήσει να εκδηλώσουν κάποια συμπτώματα ψυχικών διαταραχών. Πολλοί άνδρες χρησιμοποιούν την εκδραμάτιση προκειμένου να αποφύγουν την ένταση που τους δημιουργούν οι συγκρούσεις που εμφανίζονται στην περίοδο της εγκυμοσύνης. Έτσι τρέπονται σε φυγή ή έρχονται αντιμέτωποι με καυγάδες και βιαιότητες ή ακόμη αλλάζει και η σεξουαλική τους δραστηριότητα. Οι συγκεκριμένοι άνδρες συνήθως καταφεύγουν στην εργασία τους και δείχνουν υπερβολικό

ζήλο για τη δουλειά τους ώστε να μειώσουν την ένταση που νιώθουν, ή παρουσιάζουν υπερκινητικότητα και έντονο ενδιαφέρον για πολλές δραστηριότητες. Συνήθως τα χαρακτηριστικά αυτά παρουσιάζονται σε άνδρες που γίνονται πατέρες για πρώτη φορά εξαιτίας των έντονων ενδοψυχικών συγκρούσεων που βιώνουν. Έχει αποδειχτεί όμως ότι οι άνδρες οι οποίοι δεν τρέπονται σε φυγή με διάφορους τρόπους, αλλά συμμετέχουν ενεργά στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, ασχολούνται και φροντίζουν περισσότερο το βρέφος τους και μετά τον τοκετό (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Οι συγκεκριμένες πιο βαριάς μορφής συναισθηματικές εκδηλώσεις οδηγούν και σε αλλαγές της σεξουαλικής δραστηριότητας του άνδρα. Και αυτό είναι πάλι αποτέλεσμα των έντονων ενδοψυχικών συγκρούσεων που βιώνουν. Έτσι μπορεί να τραπούν σε ερωτικές περιπέτειες ή εξωσυζυγικές σχέσεις ώστε να μειώσουν την ένταση και το άγχος τους ως προς την σεξουαλική τους ταυτότητα. Επίσης σε τέτοιες περιπτώσεις αναβιώνουν κάποιες αιμομικτικές φαντασιώσεις, που είτε ωθούν τον άνδρα σε ομοφυλόφιλες σχέσεις, σε σπάνιες περιπτώσεις, είτε σε μειωμένη σεξουαλική επιθυμία προς τη σύντροφό του, εξαιτίας του φόβου που νιώθει για το έμβρυο. Οι παραπάνω αντιδράσεις έχουν σκοπό να μειώσουν το άγχος που βιώνουν οι άνδρες σ' αυτήν την περίοδο σε σχέση με την σεξουαλική τους ταυτότητα (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Εκτός από τα συναισθηματικά συμπτώματα που εμφανίζονται στους άνδρες στην περίοδο της εγκυμοσύνης της συζύγου τους, έχουμε και τα σωματικά συμπτώματα. Εδώ εμφανίζεται το φαινόμενο *couvade*, γνωστό ως αρρενολοχεία. Πρόκειται για ένα παλιό φαινόμενο, το οποίο εμφανιζόταν και

στις πιο πρωτόγονες κοινωνίες, όπου μέσα από μια τελετουργική διαδικασία, ο άνδρας συμμετέχει σ' όλη την πορεία της εγκυμοσύνης και υποδύεται τους πόνους του τοκετού (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Στη σύγχρονη δυτική κοινωνία το φαινόμενο αυτό έχει αλλάξει και εξαρτάται από τη δομή της κάθε κοινωνίας και τις αξίες της, θρησκευτικές και κοινωνικές, και από την άλλη, από τον ίδιο τον πατέρα, τις πεποιθήσεις του και τη στάση του και τα συναισθήματά του απέναντι στη σύντροφό του και την εγκυμοσύνη (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Πολλοί εθνολόγοι προσπαθώντας να εξηγήσουν αυτό το φαινόμενο, έδωσαν την ερμηνεία ότι όλες αυτές οι διαδικασίες επινοήθηκαν από τις γυναίκες, με σκοπό να κρατούν τους άνδρες τους κοντά τους κατά την εγκυμοσύνη. Σε άλλες κοινωνίες, όπου οι άνδρες δεν έχουν τόσα δικαιώματα και οι γυναίκες είναι αυτές που διατηρούν ισχυρή θέση ως προς τα γονεϊκά δικαιώματα, ισχυρίστηκαν ότι η αρρενολοχεία ήταν μια εφεύρεση των ανδρών ώστε να αποκτήσουν περισσότερα πατρικά δικαιώματα και να κυριαρχήσει η θέση τους στην οικογένεια και την κοινωνία. Επίσης μια τρίτη εξήγηση είναι ότι αποτελεί ένα φαινόμενο που σκοπό έχει να μειώσει την ένταση και την αναταραχή που υπάρχει στους άνδρες σ' αυτήν την περίοδο της πατρότητάς τους (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Σύμφωνα με την ψυχαναλυτική ερμηνεία του φαινομένου, οι άνδρες στην περίοδο της εγκυμοσύνης της συζύγου τους, βιώνουν κάποια έντονα συναισθήματα και ενδοψυχικές συγκρούσεις, όπως αυξημένες ανάγκες για εξάρτηση από άλλους, οιδιπόδειες φαντασιώσεις, συναισθήματα ζήλιας και ανταγωνισμού προς τη γυναίκα τους γι' αυτήν τους την ικανότητα,

αμφιθυμικά συναισθήματα μίσους και τρυφερότητας προς τη σύντροφο και το βρέφος. Τα συναισθήματα αυτά δημιουργούν ένταση και ενοχή στον άνδρα. Για να μειωθεί η ένταση αυτή, βρίσκουν διέξοδο μέσα από τις σωματικές αυτές εκδηλώσεις. Επίσης αποτελεί μια ασυνείδητη επιθυμία του άνδρα να συμμετέχει στη διαδικασία της εγκυμοσύνης και του τοκετού (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα συμπτώματα που συνήθως εμφανίζονται με μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στο 10% ως 20% των ανδρών. Οι συγκεκριμένοι άνδρες εκδηλώνουν ναυτία, εμετούς, μειωμένη όρεξη για φαγητό, πονοκεφάλους, πόνους στο στομάχι, κριθαράκι στο μάτι, διάφορους δερματικούς ερεθισμούς και αύξηση του βάρους τους. Τα παραπάνω σωματικά συμπτώματα εμφανίζονται μέσα από το μηχανισμό της ταύτισης. Επίσης όσο περισσότερο φόβο και άγχος εμφανίζει η γυναίκα στη διάρκεια της εγκυμοσύνης της, τόσο πιο έντονα εμφανίζονται και τα συμπτώματα αυτά στον άνδρα. Ωστόσο αυτά τα συμπτώματα δεν γίνονται φανερά ούτε από τον ίδιο τον άνδρα, ούτε από τον περίγυρό του, αλλά είναι ένας τρόπος ώστε να βιώσει ο άνδρας την πλευρά αυτήν της πατρότητάς του μ' αυτόν τον τρόπο (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟ

Ο τοκετός αποτελεί μια σημαντική και μοναδική εμπειρία τόσο για τη μητέρα όσο και για το νέο πατέρα. Η παρουσία και η συμμετοχή του άνδρα στον τοκετό είναι μια διαδικασία που ωφελεί τους δυο γονείς, αφού ο άνδρας λειτουργεί υποστηρικτικά για τη γυναίκα και απ' την άλλη μεριά ο ίδιος έχει τη δυνατότητα να αντιληφθεί και να βιώσει άμεσα αυτήν την εμπειρία της γέννησης του παιδιού του. Επίσης βοηθάει στην αμοιβαία κατανόηση των ρόλων τους και της συντροφικότητας που πρέπει να δείξουν από εδώ και πέρα ως γονείς.

Σήμερα όλο και περισσότερα ζευγάρια μοιράζονται αυτήν τη μοναδική εμπειρία, αφού ο αριθμός των ανδρών που συμμετέχουν στον τοκετό έχει αυξηθεί και συνεχίζει να αυξάνεται. Ο βαθμός συμμετοχής βέβαια του άνδρα εξαρτάται και από την ποιότητα της συζυγικής σχέσης. Όσο πιο ισχυρή και αμοιβαία είναι η σχέση αυτή, τόσο μεγαλύτερη είναι και η συμμετοχή του άνδρα και η επιθυμία του να παρευρίσκεται στον τοκετό. Όταν ο δεσμός των συζύγων δεν είναι τόσο ισχυρός και χαρακτηρίζεται από συγκρούσεις και διαφωνίες, τόσο μειώνεται και η επιθυμία του άνδρα να συμμετέχει. Επίσης ο βαθμός συμμετοχής εξαρτάται και από την ίδια την επιθυμία της γυναίκας να έχει το σύντροφό της δίπλα της εκείνη τη στιγμή. Τέλος εξαρτάται και από τα πολιτισμικά στοιχεία της κάθε κοινωνίας. Υπάρχουν κοινωνίες όπου θεωρούν αυτό το γεγονός ότι ανήκει αποκλειστικά στη γυναίκα και άλλες κοινωνίες όπου θεωρούν ότι ανήκει στον πατέρα και κρίνουν απαραίτητη τη συμμετοχή του, αφού και ο ίδιος έχει την ευθύνη για τον πόνο και την ταλαιπωρία της γυναίκας του (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Το ποσοστό συμμετοχής του πατέρα στο χώρο του τοκετού έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Στις αρχές της δεκαετίας του '70, το ποσοστό αυτό, κυρίως σε αμερικανικές κλινικές ήταν γύρω στο 72%, ενώ μέχρι το 1980 έχει αυξηθεί στο 80%. Αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες το ποσοστό αυτό είναι κοντά στο 80% και φαίνεται να αυξάνεται στα επόμενα χρόνια (Parke, 1987).

Μέχρι περίπου τη δεκαετία του '70 απαγορευόταν η παρουσία του πατέρα στο χώρο της γέννησης του παιδιού. Αυτό γινόταν συνήθως για λόγους υγιεινής, ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος μετάδοσης μικροβίων τόσο στη μητέρα όσο και στο παιδί. Στην Αμερική η είσοδος του πατέρα στην αίθουσα τοκετού άρχισε να επιτρέπεται από το 1974, αφού αποδείχτηκε ότι δεν υπήρχε αυτός ο κίνδυνος μόλυνσης από μικρόβια και καμιά ασθένεια δεν είχε σχέση με την παρουσία του πατέρα. Επίσης αρκετοί θεωρούσαν την παρουσία του άνδρα ως μια επιπλέον αρνητική φόρτιση για τη μητέρα, αλλά για το προσωπικό της κλινικής. Ακόμη η όλη διαδικασία θεωρούνταν ως ένα τραυματικό γεγονός για τον άνδρα που θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά ακόμη και τις σεξουαλικές σχέσεις των δυο συντρόφων (Diamond, 1986).

Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει και πολλοί πατέρες είναι παρόντες στη γέννηση του παιδιού τους και μάλιστα η παρουσία τους θεωρείται αναγκαία, ώστε να του δοθεί η δυνατότητα ανάπτυξης μιας σωστής πρώιμης και έντονης επαφής με το βρέφος. Όλες αυτές οι αλλαγές έγιναν γιατί τόσο οι φόβοι για τις μολύνσεις αποδείχτηκαν λανθασμένοι, αλλά και τόσο γιατί οι ίδιοι οι πατέρες σήμερα αποζητούν την συμμετοχή τους ακόμη περισσότερο. Ο τρόπος που αντιμετωπίζουν τον τοκετό έχει αλλάξει. Δεν θεωρείται ως ένα

οδυνηρό γεγονός, αλλά ως μια ευχάριστη εμπειρία και ως μια κανονική φάση της ανάπτυξης της οικογένειας. Έτσι έχουν γίνει αλλαγές ακόμη και στις αίθουσες τοκετού, ώστε να μπορούν να αισθάνονται οι νέοι γονείς όσο το δυνατόν πιο άνετα, οι θάλαμοι να θυμίζουν δωμάτια σπιτιού και η διαδικασία της γέννησης να συνδέεται με θετικά συναισθήματα (Parke, 1987).

Ένας μεγάλος αριθμός νοσοκομείων διοργανώνουν κάποια ειδικά σεμινάρια που περιλαμβάνουν μαθήματα που αφορούν ασκήσεις χαλάρωσης και τεχνικές αναπνοής που βοηθούν στη διαδικασία του τοκετού. Ένας τέτοιος τρόπος είναι η μέθοδος Lamaze. Οι ασκήσεις της μεθόδου κάνουν τη μητέρα να χαλαρώνει και μειώνουν τον πόνο. Σ' αυτήν την διαδικασία συμμετέχουν και οι ίδιοι οι πατέρες βοηθώντας τις συζύγους τους στην εκτέλεσή τους. Επίσης μ' αυτήν τη βοήθεια και ιδιαίτερα όταν βρίσκεται ο πατέρας στην αίθουσα τοκετού, μειώνεται και η ανάγκη χρήσης φαρμάκων για τον πόνο (Parke, 1987).

Η παρουσία του πατέρα στη διαδικασία του τοκετού ωφελεί τόσο τον ίδιο, τη σύζυγό του, όσο και τη μετέπειτα σχέση του με το βρέφος. Στους τοκετούς όπου συμμετέχουν οι ίδιοι οι πατέρες, βρέθηκε ότι οι γυναίκες υπέφεραν λιγότερο, πήραν λιγότερα φάρμακα και η εμπειρία της γέννησης του παιδιού ήταν πιο θετική, και οι ίδιοι οι πατέρες αισθάνονταν ενθουσιασμένοι με την εμπειρία αυτή και τη χαρακτήριζαν ως τη σημαντικότερη φάση της ζωής τους. Επίσης οι πατέρες αυτοί έχουν τη δυνατότητα από πολύ νωρίς να κρατήσουν στα χέρια τους το βρέφος από τη στιγμή που έρχεται στον κόσμο. Αυτές οι πρώτες επαφές είναι σημαντικές γιατί δυναμώνουν τα πατρικά αισθήματα, το δεσμό πατέρα – βρέφους και

ενισχύουν το κατοπινό ενδιαφέρον του για το βρέφος. Αυτό αποτελεί ένα θετικό ξεκίνημα στις σχέσεις του με το παιδί, αφού αυτοί οι πατέρες ασχολούνται περισσότερο με το βρέφος στο σπίτι και συμμετέχουν σε μεγαλύτερο ποσοστό στη φροντίδα του (Parke, 1987).

Η παρουσία του πατέρα και στον τοκετό με καισαρική είναι επίσης θετική. Και εδώ ο ρόλος του προς τη σύζυγό τους είναι βοηθητικός, αφού οι γυναίκες αυτές έχουν καλύτερη εμπειρία και πιο θετική στάση. Και εδώ επηρεάζεται η σχέση πατέρα – βρέφους, αφού η πρώιμη επαφή τους βοηθάει τον πατέρα αργότερα με το να ασχολείται περισσότερο με τη φροντίδα του. Οι πατέρες αυτοί συνήθως ασχολούνται στο σπίτι περισσότερες ώρες με το μωρό τους, το φροντίζουν και το ταΐζουν περισσότερο σε σχέση με τα βρέφη που γεννιούνται κανονικά. Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί η γυναίκα έχει περισσότερη ανάγκη τη βοήθεια του συζύγου της σ' αυτήν την περίπτωση, αφού είναι πιο καταπονεμένη και έτσι ο πατέρας αναλαμβάνει περισσότερα καθήκοντα. Αυτό συμβάλλει όμως και στην καλύτερη σχέση μητέρας – βρέφους (Parke, 1987).

Επομένως η συμβολή του πατέρα στη διαδικασία του τοκετού είναι σημαντική γιατί:

- Διατηρεί την επικοινωνία μεταξύ της συζύγου του και του ιατρικού προσωπικού, διευκολύνοντας τη μητέρα να μειώσει τον πόνο και το φόβο της.
- Με την παρουσία του διευκολύνει τη μητέρα να χαλαρώσει και με την συμπαράστασή του ενισχύει τα θετικά συναισθήματα της μητέρας για τη διαδικασία της γέννησης, κάνοντάς την να δει το γεγονός και να το αντιμετωπίσει ως θετικό και σπουδαίο.

- Βιώνουν και οι δυο αυτό το ανεπανάληπτο συναίσθημα από κοινού. Έτσι ενισχύεται η σχέση τους και αντιλαμβάνονται καλύτερα τον νέο τους ρόλο.
- Ο πατέρας ωφελείται σημαντικά, αφού το γεγονός τον κάνει να συνειδητοποιήσει καλύτερα τον πατρικό του ρόλο και επίσης οι πρώτες επαφές πατέρα – βρέφους ενισχύουν αυτόν τον δεσμό και ωθούν τον πατέρα στην επιθυμία να θέλει ο ίδιος να ασχοληθεί περισσότερο καιρό με τη φροντίδα του βρέφους.

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟ

- A. Η συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα του βρέφους**
- B. Παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή του πατέρα**
- Γ. Πατέρας και σύζυγος**
- Δ. Πατέρας και βρέφος**

A. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Η ενεργός συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών του είναι σημαντική. Οι πατέρες που ενδιαφέρονται και συμμετέχουν ενεργά στη ζωή των παιδιών τους και ιδίως εκείνοι που είναι συναισθηματικά διαθέσιμοι για τα παιδιά τους, ωφελούν με τρόπο μοναδικό την ψυχική και σωματική τους υγεία. Ένας πατέρας επηρεάζει τα παιδιά με διαφορετικό τρόπο από τη μητέρα, ειδικά σε τομείς όπως είναι οι σχέσεις με τους συνομηλίκους και οι κοινωνικές συναναστροφές. Η θετική επίδραση του πατέρα είναι διαφορετική για τα αγόρια και διαφορετική για τα κορίτσια. Όταν ο πατέρας απουσιάζει, τα αγόρια δυσκολεύονται να βρουν μια ισορροπημένη ταυτότητα του φύλου, δεν αποκτούν σωστό αυτοέλεγχο, δυσκολεύονται στις κοινωνικές επαφές τους. Τα κορίτσια δυσκολεύονται να αναπτύξουν υγιείς σχέσεις με άνδρες όταν ενηλικιωθούν και γενικά να εμπιστευτούν το αντίθετο φύλο (Burman, 1999).

Η επιρροή του πατέρα επίσης έχει μεγάλη διάρκεια και ισχύ. Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά των οποίων ο πατέρας ήταν παρών και συμμετείχε στη φροντίδα τους από την αρχή της ζωής τους, στην ενήλικη ζωή έγιναν περισσότερο συναισθηματικά, ώριμα, με ενσυναίσθηση και συμπνετικοί απέναντι στους άλλους, απ' ότι τα παιδιά των οποίων ο πατέρας απουσίαζε. Έτσι καταφέρνουν και αναπτύσσουν υγιείς κοινωνικές σχέσεις, και ευτυχισμένους, επιτυχημένους γάμους (Burman, 1999).

Ο νέος ρόλος του πατέρα μετά τον τοκετό φέρνει νέες ευθύνες για τον άνδρα, αφού θα χρειαστεί πια να φροντίζει, ειδικά στην αρχή, τόσο τη σύζυγο όσο και το βρέφος. Πιθανόν να αναλάβει ορισμένες δουλειές του σπιτιού ώστε

να βοηθήσει. Οι νέοι αυτοί ρόλοι του θα του ξυπνήσουν συναισθήματα τρυφερότητας, ενώ ίσως αισθανθεί και άγχος για τα νέα του καθήκοντα. Επίσης αν οι επαγγελματικές του υποχρεώσεις του ασκούν ιδιαίτερες πιέσεις, είναι πιθανόν να αισθανθεί και αμφιθυμικά συναισθήματα απέναντι στη νέα κατάσταση (Burman, 1999).

Σήμερα ο ρόλος του πατέρα έχει πολλές διαστάσεις. Συνδυάζει το ρόλο του κουβαλητή, του προστάτη, του καθοδηγητή, του συζύγου, του πατέρα που κατανοεί και προσπαθεί να συμμετέχει ενεργά στις δουλειές του σπιτιού και κυρίως στην ανατροφή του παιδιού. Οι σημερινοί πατέρες, και ειδικά στις οικογένειες όπου και οι δυο σύζυγοι έχουν επαγγελματική δραστηριότητα, φροντίζουν περισσότερο τα παιδιά τους, απ' ό τι οι προηγούμενες γενιές. Ο πατέρας σήμερα συμμετέχει περισσότερο στη γέννηση του παιδιού του, ρυθμίζει το ωράριο εργασίας του και μειώνει τις ώρες που εργάζεται και προσπαθεί να βρει περισσότερο ελεύθερο χρόνο να αφιερώσει στα παιδιά του (Burman, 1999).

Αν και συνεχίζει να αυξάνεται η συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα των παιδιών, η αύξηση αυτή γίνεται με αργούς ρυθμούς. Αυτός ο λόγος ίσως να οφείλεται και στην έλλειψη βοήθειας που παρέχει το κράτος προς τους πατέρες. Στις περισσότερες περιπτώσεις διαζυγίων, η επιμέλεια των παιδιών πηγαίνει στη μητέρα. Ελάχιστοι είναι οι πατέρες που ζουν με τα παιδιά τους και αναλαμβάνουν αποκλειστικά τη φροντίδα τους. Επίσης πολλοί πατέρες δεν ενημερώνονται κατάλληλα και έτσι δεν γνωρίζουν τα διάφορα δικαιώματά τους, όπως αν δικαιούνται πατρική άδεια από την εργασία τους. Τέλος είναι και οι ίδιοι οι άνδρες οι οποίοι δεν αναλαμβάνουν περισσότερες πρωτοβουλίες

ώστε να αναμειχθούν ενεργά στην καθημερινή ζωή των παιδιών τους. Αρκετοί είναι αυτοί που περιμένουν να τους αναθέσουν αρμοδιότητες οι σύζυγοί τους, αντί να πάρουν οι ίδιοι την πρωτοβουλία να κάνουν κάτι (Burman, 1999).

B. ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Η μειωμένη συμμετοχή του πατέρα στη ζωή του παιδιού έχει αρνητικές συνέπειες τόσο για το παιδί, αλλά και για τον ίδιο αφού στερείται πολύτιμες εμπειρίες. Η συμμετοχή του είναι σημαντική γιατί συμβάλλει στην εξέλιξη όλων των μελών της οικογένειας. Πολλοί είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα του παιδιού, οι οποίοι μπορούν να διακριθούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: στους παράγοντες που σχετίζονται με το ίδιο το παιδί, στους παράγοντες που σχετίζονται με τον πατέρα και σ' αυτούς που αφορούν τη μητέρα (Χουντουμάδη, 1998).

B1. ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

1. **Η ηλικία του παιδιού.** Είναι ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν την εμπλοκή του πατέρα. Έχει βρεθεί ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του παιδιού, τόσο η πατρική συμμετοχή ελαττώνεται και η συμπεριφορά του πατέρα αλλάζει. Δηλαδή ο χρόνος που αφιερώνουν συνήθως οι πατέρες στα παιδιά τους, είναι περισσότερος στις πρώτες περιόδους της ζωής τους και μειώνεται καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν και αποκτούν και άλλες δραστηριότητες εκτός σπιτιού. Η συμπεριφορά του πατέρα επίσης είναι διαφορετική. Αλλιώς θα δείξει τη στοργή του στο βρέφος και με διαφορετικό τρόπο σ' ένα παιδί σχολικής ηλικίας ή σ' έναν έφηβο (Fischer, 2000).

2. **Το φύλο του βρέφους.** Το φύλο του βρέφους επηρεάζει την αλληλεπίδραση πατέρα – παιδιού και το χρόνο που θα αφιερώσει σ' αυτό. Οι πατέρες έχουν την τάση να δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες των αγοριών τους και συνήθως περνούν περισσότερο χρόνο με τους γιους τους παρά με τις κόρες τους. Υπάρχει επίσης μικρότερος κίνδυνος για κάποιο διαζύγιο όταν η οικογένεια έχει ένα γιο, παρά μόνο κόρες και οι πατέρες βρίσκονται συχνότερα στο σπίτι όταν έχουν γιο (Maccoby, 1978).

Επίσης το είδος των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούν οι πατέρες με τα βρέφη τους διαφέρει ανάλογα με το φύλο. Συνηθίζουν να παίζουν περισσότερο με τα αγόρια απ' ό,τι με τα κορίτσια και το είδος δραστηριότητας διαφέρει επίσης. Η διαφοροποίηση αυτή αφορά περισσότερο το παιχνίδι και όχι τόσο τη φροντίδα του βρέφους. Με τα αγόρια προτιμούν τα πιο έντονα και σωματικά παιχνίδια, ενώ με τα κορίτσια κάνουν περισσότερο κουβεντούλες και συζητήσεις. Αυτή η διαφορετική αλληλεπίδραση του πατέρα με τα παιδιά έχει ως αποτέλεσμα αργότερα τις διαφορές των δυο φύλων στη συμπεριφορά (Parke, 1987).

3. **Ο αριθμός των παιδιών.** Στις οικογένειες με περισσότερα παιδιά ή στις οικογένειες με δίδυμα οι πατέρες συμμετέχουν περισσότερο στη φροντίδα τους και στην ανατροφή τους. Αυτό είναι κάτι που ως έναν βαθμό αναγκάζονται να το κάνουν, αφού η οικογένεια έχει ανάγκη από περισσότερη βοήθεια, όπως και η μητέρα. Οι αρμοδιότητες είναι αυξημένες και απαιτείται περισσότερος χρόνος από τον πατέρα. Όμως παρόλο που ασχολείται ο πατέρας περισσότερο και συμμετέχει, ο χρόνος που διαθέτει για να αφιερώσει στο κάθε παιδί ξεχωριστά είναι πιο περιορισμένος (Burman, 1999).

4. Η σειρά γέννησης του παιδιού. Οι πατέρες συνήθως συμμετέχουν στη φροντίδα και δείχνουν πιο ενδιαφέρον για τα πρωτότοκα παιδιά περισσότερο παρά για τα δευτερότοκα. Συνήθως το πρώτο παιδί είναι αυτό που θα δεχτεί την περισσότερη φροντίδα, αφού με το πρώτο παιδί οι πατέρες βιώνουν όλες αυτές τις πρωτόγνωρες αλλαγές. Σ' αυτό θα δώσουν όλη την ενέργειά τους και την προσοχή τους και έτσι θα έχουν και περισσότερες προσδοκίες απ' αυτό. Αντίθετα στα υστερότοκα παιδιά μπορεί να συμπεριφέρονται για μεγαλύτερο διάστημα απέναντί τους σαν να είναι ακόμη βρέφη (Fischer, 2000).

5. Τα χαρακτηριστικά του παιδιού. Ο χαρακτήρας, η ιδιοσυγκρασία του βρέφους είναι ένας παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει τη συμμετοχή του πατέρα. Ο τρόπος αντίδρασης του βρέφους απέναντί του, όπως και απέναντι σε ερεθίσματα και καταστάσεις καθορίζουν το ποσοστό συμμετοχής του. Διαφορετικά θα αλληλεπιδράσει ο πατέρας με ένα ήσυχο και υπάκουο βρέφος, που ανταποκρίνεται στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος και δείχνει πάντα πρόθυμο να παίξει με τον πατέρα, και διαφορετικά θα αντιδράσει απέναντι σε ένα ανήσυχο και ευερέθιστο βρέφος. Στην πρώτη περίπτωση η συμπεριφορά του βρέφους προκαλεί τον πατέρα περισσότερο και τον γεμίζει ευχάριστα αισθήματα και ικανοποίηση και έτσι αφιερώνει περισσότερο χρόνο μαζί του. Αντίθετα όταν το βρέφος δεν ανταποκρίνεται, δεν δείχνει ζωντάνια και ευχαρίστηση από την επαφή με τον πατέρα, επιδρά αρνητικά και δεν ενισχύεται η συμπεριφορά του πατέρα για περαιτέρω αλληλεπίδραση και επαφή με το βρέφος (Burman, 1999).

6. Οι δεξιότητες του παιδιού. Η διανοητική ανάπτυξη του βρέφους, ο βαθμός ζωνηρότητάς του και ενεργητικότητας επηρεάζουν τη συμμετοχή του πατέρα. Ορισμένα βρέφη είναι ιδιαίτερα ενεργητικά, αναζητούν συνεχώς την επαφή με άλλους και μέσα από τα ερεθίσματα που λαμβάνουν αναπτύσσουν εξαιρετικές ικανότητες, τόσο διανοητικές όσο και κοινωνικές. Έτσι οι πατέρες θεωρούν τα βρέφη τους ιδιαίτερα έξυπνα, καμαρώνουν περισσότερο και αυτό λειτουργεί ως ανατροφοδότηση γι' αυτούς, με αποτέλεσμα να επιδιώκουν να συμμετέχουν στη ζωή τους περισσότερο (Burman, 1999).

B2. ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

1. Η προσωπική του ιστορία. Οι προσωπικές εμπειρίες του πατέρα, τα βιώματά του από την παιδική του ηλικία και η σχέση του με τον δικό του πατέρα επηρεάζουν τη συμπεριφορά του και το ποσοστό ανάμειξής του στη φροντίδα του βρέφους. Από την παιδική του ηλικία ο άνδρας δέχεται επιρροές από την οικογένεια του και διαμορφώνει τις δικές του αξίες και πεποιθήσεις σε σχέση με τον πατρικό ρόλο και ιδιαίτερα από την σχέση του με τον πατέρα του. Τα πρότυπα που θα αποκτήσει από την οικογένειά του, τον πατέρα του και τη ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα, θα επηρεάσουν τη στάση του απέναντι στο βρέφος. Ο άνδρας ο οποίος είχε μια στενή σχέση με τον πατέρα του και συναισθηματική στήριξη από τον ίδιο, αυτός ο οποίος είχε πάντα στο πλευρό του τον πατέρα του και είχε αναπτύξει μια θετική σχέση μαζί του, θα συμμετέχει περισσότερο στην ανατροφή και φροντίδα των παιδιών του, απ' ότι ο άνδρας ο οποίος πήρε αρνητικές επιδράσεις από την οικογένειά του και είχε αναπτύξει μια εχθρική, απόμακρη ή αρνητική σχέση με τον πατέρα του ή

που δεν είχε τον πατέρα του στο πλευρό του. Ορισμένοι άνδρες απ' την άλλη μεριά αναγνωρίζουν ότι διδάχτηκαν και δέχτηκαν ένα αρνητικό γονεϊκό μοντέλο και προσπαθώντας να το αλλάξουν, συμμετέχουν ενεργά στη φροντίδα των δικών τους παιδιών, έτσι ώστε να αναπληρώσουν τις στερήσεις που είχαν οι ίδιοι από τη σχέση τους με τον δικό τους πατέρα και να μην περάσουν τα ίδια πρότυπα στα παιδιά τους (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

2. Επαγγελματική απασχόληση. Η εργασία του πατέρα, οι συνθήκες εργασίας του και η ικανοποίηση που αντλεί απ' αυτό είναι παράγοντες που επηρεάζουν την εμπλοκή του. Τα παραπάνω μπορούν να τον επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά ως προς την συμμετοχή του. Όταν οι συνθήκες εργασίας του, του προκαλούν στρες και ένταση δεν παίρνει το κουράγιο και τη θέληση να ασχοληθεί αρκετά με το βρέφος του και συχνά είναι ψυχικά απών ακόμα και όταν βρίσκεται κοντά του. Όταν είναι ήρεμος και απόλυτα ικανοποιημένος με την εργασία του, διατηρεί καλή σχέση με το βρέφος. Επίσης οι υπερβολικές απαιτήσεις και ο περιορισμένος ελεύθερος χρόνος επιδρούν αρνητικά. Οι συνθήκες εργασίας, οι σχέσεις του με άλλους συναδέλφους και οι οικονομικές του απολαβές επιδρούν επίσης είτε θετικά είτε αρνητικά. Επίσης ο πατέρας μπορεί να επηρεάζει και τις σχέσεις μητέρας – παιδιού. Όταν αναγκάζεται εξαιτίας της εργασίας του να μένει για μεγάλο χρονικό διάστημα μακριά από την οικογένεια, έχει λιγότερες επαφές με το βρέφος του, αλλά και οι μητέρες έχουν πιο αρνητικές αλληλεπιδράσεις με το παιδί. Το στρες και τα προβλήματα στην δουλειά επηρεάζουν αρνητικά τη συζυγική σχέση, που με τη σειρά της επιδρά αρνητικά στη σχέση πατέρα – βρέφους. Τα προβλήματα της σχέσης μειώνουν την ευχαρίστηση του πατέρα

ως προς την γονική του ιδιότητα με αποτέλεσμα να συμμετέχει λιγότερο στην φροντίδα του βρέφους. Οι άνδρες συχνά πρέπει να θυσιάσουν τις οικονομικές απολαβές και την επαγγελματική τους εξέλιξη προκειμένου να πετύχουν μια καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στη δουλειά και στην οικογένεια (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

3. Οι στάσεις και οι απόψεις του πατέρα. Οι συγκεκριμένες απόψεις μπορεί να αφορούν την κατανομή των ρόλων των δυο φύλων και την άποψη του για τον πατρικό του ρόλο, όπως και ποιος πρέπει να ασχολείται κυρίως με την φροντίδα και ανατροφή του βρέφους. Αυτές οι αξίες διαμορφώνονται από τα πρότυπα και τα μοντέλα συμπεριφοράς που οι ίδιοι έχουν υιοθετήσει από την οικογένειά τους, την παιδική τους ηλικία και από τις εμπειρίες τους και τα προσωπικά τους βιώματα στην πορεία της ζωής τους. Κάθε άνδρας διαμορφώνει τις προσωπικές του αξίες και απόψεις για τον γονεϊκό ρόλο και με βάση αυτές θα ενεργήσει ανάλογα. Οι ατομικές διαφορές είναι τεράστιες. Ορισμένοι πατέρες τείνουν να είναι πιο ευαίσθητοι απέναντι στον γονεϊκό τους ρόλο και ανταποκρίνονται περισσότερο στις βρεφικές ανάγκες. Σημαντικές είναι και οι απόψεις του πατέρα για την ικανότητά του να αναλάβει το συγκεκριμένο ρόλο. Πόσο ο ίδιος πιστεύει ότι είναι άξιος να συμμετέχει και να αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού και πόσο θεωρεί ότι αυτήν είναι αρμοδιότητα της μητέρας. Και αυτοί οι παράγοντες επίσης επηρεάζονται από τα κοινωνικά πρότυπα και την ανατροφή του ίδιου του άνδρα. Ορισμένες κοινωνίες θέλουν τη γυναίκα να έχει την απόλυτη ευθύνη για την φροντίδα των παιδιών και τον άνδρα στη θέση του κουβαλητή, αυτού

που εργάζεται έξω από το σπίτι για να φροντίζει και να φέρνει τα αγαθά στην οικογένεια (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Κάθε κοινωνικό σύστημα έχει τα δικά του πρότυπα και αξίες, ωστόσο το άτομο είναι αυτό που θα κρίνει αν τις ακολουθήσει ή αν διαμορφώσει τις δικές του. Έχει βρεθεί ότι οι πατέρες που θεωρούν σημαντική τη δική τους συμβολή και πιστεύουν ότι είναι και οι ίδιοι ικανοί να συμμετέχουν στη φροντίδα του βρέφους, αναλαμβάνουν περισσότερες αρμοδιότητες, ενώ αυτοί που θεωρούν ότι μόνο οι γυναίκες διαθέτουν αυτό το ισχυρό μητρικό ένστικτο, δεν έχουν ενεργό συμμετοχή. Οι πρώτοι θα κάνουν τα πάντα προκειμένου να συμμετέχουν και η εμπλοκή τους φαίνεται από τις πρώτες μέρες της γέννησης του βρέφους (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

4. Η ποιότητα της συζυγικής σχέσης. Οι σχέσεις μεταξύ των δυο συντρόφων επηρεάζουν τις σχέσεις πατέρα παιδιού και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την πατρική συμμετοχή. Όταν υπάρχουν διαταραγμένες σχέσεις στο ζευγάρι τότε συνήθως και η συμμετοχή του πατέρα είναι μικρότερη και αρκετοί άνδρες φτάνουν ακόμη και στο σημείο να εγκαταλείψουν τις οικογένειές τους, όταν υπάρχουν σοβαρά προβλήματα, με αρνητικές συνέπειες για το ίδιο το παιδί. Όταν οι σύντροφοι διατηρούν μια αρμονική και ισορροπημένη σχέση που βασίζεται στην αμοιβαία κατανόηση και στον σεβασμό, λειτουργούν ως γονείς και ως άτομα στις κοινωνικές τους σχέσεις περισσότερο θετικά και ανταποκρίνονται στους διαφορετικούς ρόλους τους με μεγαλύτερη επιτυχία. Στους υγιείς και αρμονικούς γάμους οι γονείς επιδιώκουν να έχουν και έχουν μοιρασμένους και αμοιβαίους ρόλους μέσα στην οικογένεια. Όταν υπάρχει μια αδύναμη συζυγική σχέση, η

αλληλεπίδραση πατέρα – παιδιού είναι περισσότερο αρνητική και προβληματική. Οι πατέρες αυτοί δεν συμμετέχουν στην φροντίδα του βρέφους, αντιδρούν αρνητικά απέναντί του και διατηρούν μια αρνητικά φορτισμένη ατμόσφαιρα μέσα στην οικογένεια, είναι πιο αυταρχικοί, χρησιμοποιούν περισσότερο τιμωρίες και απειλές απέναντι στο παιδί. Η πατρική συμμετοχή επομένως επηρεάζεται από τη συζυγική σχέση, αλλά και επηρεάζει τη σχέση αυτή (Χουντουμάδη, 1998).

Β3. ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

1. **Η στάση της μητέρας.** Οι στάσεις της μητέρας είναι ένας παράγοντας που καθορίζει το ποσοστό συμμετοχής του πατέρα στη φροντίδα του βρέφους. Αυτό γίνεται είτε στηρίζοντας τον είτε αποθαρρύνοντάς τον. Τα περιθώρια που αφήνει μια μητέρα στον πατέρα για αλληλεπίδραση με το παιδί ποικίλουν. Η μητέρα αρκετές φορές συνειδητά ή ασυνειδητά εμποδίζει την πατρική συμμετοχή, είτε γιατί αισθάνεται ότι ο πατέρας είναι αδύναμος για ανταποκριθεί στις ανάγκες του βρέφους και η ίδια είναι από τη φύση της η πιο κατάλληλη για την ανατροφή του, είτε γιατί δεν θέλει να παραδεχτεί ότι ο σύζυγος τα καταφέρνει εξίσου καλά στην φροντίδα του παιδιού και στην βοήθεια στο σπίτι. Και εδώ βλέπουμε ατομικές διαφορές, αφού μερικές μητέρες από τους συντρόφους τους να είναι ενεργητικοί, ενώ κάποιες άλλες θεωρούν το μεγάλωμα του παιδιού δική τους αρμοδιότητα. Πολλές γυναίκες επίσης δίνουν μεγάλη σημασία στη συμμετοχή του πατέρα, αλλά δεν ξέρουν πώς να τον ενθαρρύνουν. Η υποστήριξη στον άνδρα από τη σύζυγο είναι

ωφέλιμη για να τον ωθήσει να αναλάβει και ο ίδιος αρμοδιότητες στην φροντίδα του βρέφους. Αν η μητέρα ενισχύει τη σχέση πατέρα – παιδιού, τότε η αλληλεπίδραση θα είναι ευεργετική και για τους δυο (Burman, 1999).

2. Επαγγελματική απασχόληση. Η είσοδος της γυναίκας στο χώρο εργασίας και στην αυξανόμενη απασχόλησή τους έξω από το σπίτι έχει επιφέρει αλλαγές. Οι ρόλοι έχουν δεχτεί αλλαγές και απαιτείται από τον πατέρα μεγαλύτερη συμμετοχή στη φροντίδα του παιδιού και στη συντήρηση του σπιτιού. Όταν οι μητέρες είναι εργαζόμενες, οι πατέρες αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στην οικογένεια, τόσο στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού όσο και στις υπόλοιπες ανάγκες του σπιτιού (Χουντουμάδη, 1998).

Γ. ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΖΥΓΟΣ

Παράλληλα με το νέο ρόλο του που πρέπει να καλύψει ο άνδρας ως πατέρας, καλείται να λειτουργήσει σωστά και στο συζυγικό του ρόλο, αφού είναι εξίσου σημαντικός τόσο για τον ίδιο, τη σύζυγό του όσο και για το νέο μέλος της οικογένειας. Ο πατρικός ρόλος είναι ισότιμος αλλά και συμπληρωματικός προς το μητρικό ρόλο.

Για να λειτουργήσει σωστά το οικογενειακό σύστημα και η αλληλεπίδραση πατέρα, μητέρας και βρέφους να είναι θετική, πρέπει ο νέος πατέρας να προσεγγίσει τη σύζυγό του με τον κατάλληλο τρόπο. Θα πρέπει να της αποδείξει ότι είναι δίπλα της και σύμμαχός της στην ανατροφή του παιδιού αλλά και ότι εξακολουθεί να είναι η αγαπημένη σύντροφός του. Αυτό τη βοηθάει να αντιμετωπίσει τους όποιους φόβους και συγκρούσεις έχει σε

σχέση με τους νέους της ρόλους. Σίγουρα ο ερχομός του παιδιού θα φέρει κάποιες αλλαγές στη ζωή τους και στη σχέση τους. Συχνά απορροφούνται από τη νέα ζωή που ήρθε και ξεχνούν να αφιερώσουν χρόνο στη σχέση τους και στον εαυτό τους. Ο άνδρας θα πρέπει να βρίσκεται εκεί και να θυμίζει στη σύζυγό του την αξία της και να προσπαθούν να μην χάσουν την επικοινωνία μεταξύ τους, πράγμα σημαντικό για τη λύση οποιονδήποτε συγκρούσεων ή προβλημάτων που τυχόν θα εμφανιστούν. Οι εντάσεις είναι πιο συχνές στην αρχή αυτής της νέας φάσης της ζωής τους και καλό είναι να υπάρχει συνεργασία και επικοινωνία, ώστε να βρουν τρόπους και να προσαρμοστούν ομαλά στη νέα κατάσταση (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Επομένως, είναι σημαντικό να εισπράττει η γυναίκα από το σύζυγό της την αίσθηση ότι είναι δίπλα της και τη βοηθάει, αφού κάτι τέτοιο την κάνει να ανταποκριθεί ακόμη καλύτερα στο μητρικό της ρόλο, όταν δεν νιώθει συναισθηματική αποστέρηση. Έτσι προσφέρει περισσότερη φροντίδα και τρυφερότητα στο βρέφος, αφού το ίδιο λαμβάνει από το σύντροφό της. Από τη στιγμή που θα βρεθεί ο σωστός τρόπος επικοινωνίας μεταξύ τους που θα οργανώσουν τη ζωή τους σε κοινή βάση, ο ρόλος του συζύγου και ο ρόλος του πατέρα θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά (Δραγώνα και Ναζίρη, 1995).

Δ. ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΒΡΕΦΟΣ

Από τη στιγμή που θα γεννηθεί το βρέφος έχει ανάγκη να βρίσκεται κοντά του εκτός από τη μητέρα και ο πατέρας όχι μόνο ως φυσική αλλά και ως συναισθηματική παρουσία. Από την πρώτη τους επαφή δημιουργείται ένας ισχυρός δεσμός και η σχέση τους αυτή έχει απλή κατεύθυνση, αφού μέσα από την αλληλεπίδραση τους και τα βρέφη επηρεάζουν τους πατέρες και τη συμπεριφορά τους και οι πατέρες συμβάλλουν στη γνωστική, συναισθηματική και κοινωνικής τους ανάπτυξη (Burman, 1999).

Όταν ο πατέρας είναι απών, απόμακρος και συνέχεια απασχολημένος, όταν δεν αφιερώνει χρόνο στα παιδιά του, τότε τα παιδιά αλλά και ο ίδιος ο πατέρας έχουν να χάσουν πολλά απ' αυτήν την ουσιαστική σχέση. Δημιουργεί με το βρέφος μια σχέση τελείως διαφορετική απ' αυτήν με τη μητέρα και η εμπλοκή του συμβάλλει στην ανάπτυξη διαφορετικών ικανοτήτων, ιδιαίτερα στις κοινωνικές σχέσεις του παιδιού. Μια έρευνα έδειξε ότι τα αγόρια πέντε μηνών, τα οποία είχαν επαφές με τους πατέρες τους, ένιωθαν πιο άνετα όταν ήταν γύρω τους άγνωστα άτομα. Τα βρέφη έβγαζαν περισσότερους ήχους και δυσανασχετούσαν λιγότερο όταν οι άγνωστοι τα έπαιρναν αγκαλιά. Επίσης έκλαιγαν λιγότερο από τα βρέφη στα οποία οι πατέρες δεν συμμετείχαν στην φροντίδα τους (Burman, 1999).

Οι άνδρες είναι ικανοί να συμμετέχουν στη φροντίδα και ανατροφή του βρέφους, όπως και οι μητέρες. Έχουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν και να ανταποκρίνονται στα συναισθήματα του βρέφους, έχουν την ικανότητα να αναπτύσσουν ευαισθησία και να γίνονται τρυφεροί και περιποιητικοί από τη

στιγμή που θα γίνουν πατέρες. Αναπτύσσουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα νεογέννητα βρέφη και βιώνουν απεριόριστη χαρά και πρωτόγνωρα συναισθήματα όταν βρίσκονται κοντά στα παιδιά τους. Η συμπεριφορά τους αλλάζει και μαθαίνουν πώς να προσαρμόζονται στις ανάγκες του μωρού. Αυτό φαίνεται και από τον τρόπο που μιλούν στο βρέφος τους. Η γονική τους ομιλία χαρακτηρίζεται από αργό ρυθμό, απλές λέξεις και σύντομες φράσεις, όπως και πολλές επαναλήψεις. Έτσι αυξάνουν το ενδιαφέρον του βρέφους, τραβούν την προσοχή του και είναι ένα μέσο να μάθουν τα βρέφη να αναγνωρίζουν τους γονείς τους και να τους διακρίνουν από τα ξένα πρόσωπα (Burman, 1999).

Οι πατέρες είναι εξίσου ικανοί με τις μητέρες να ερμηνεύουν σωστά τις ανάγκες και τα μηνύματα που στέλνει το βρέφος. Είναι ικανοί να διακρίνουν το κλάμα του μωρού και να το ερμηνεύουν σωστά. Οι ίδιοι συνηθίζουν να μιλούν περισσότερο στο βρέφος και να προσπαθούν να το διασκεδάσουν μέσα από το παιχνίδι ακόμη και όταν κλαίει, ενώ οι μητέρες εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους περισσότερο καϊδεύοντας το, φιλώντας το και παίρνοντας το αγκαλιά να το ηρεμήσουν. Οι πατέρες μιμούνται πολλές κινήσεις τους, ανοίγουν το στόμα, κουνούν το κεφάλι ώστε να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους μ' αυτήν του βρέφους. Έτσι τα βρέφη μαθαίνουν από πολύ νωρίς ακόμη, μέσα από τις επαφές με τον πατέρα ότι μπορούν να επηρεάσουν τους άλλους μέσα από τη δική τους συμπεριφορά (Parke, 1987).

Οι πατέρες θα πρέπει να προσπαθούν να κάνουν όλα τα απαραίτητα βήματα για να είναι διαθέσιμοι για τα παιδιά τους. Να ρυθμίζουν τη ζωή τους έτσι ώστε να τους αφιερώνουν όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο και να τα

φροντίζουν. Το να βρει περισσότερο χρόνο ένας πατέρας να ασχοληθεί με τα παιδιά του είναι πολλές φορές αρκετά δύσκολο, ωστόσο πρέπει να γνωρίζει τη σημασία που έχει η ποιότητα του χρόνου που έχει να αφιερώσει μαζί τους. Ακόμη κι αν η ποσότητα δεν είναι αρκετή, η ποιότητα του χρόνου είναι η σημαντικότερη για τη σχέση τους. Ο πατέρας που είναι δίπλα στο βρέφος του από τη στιγμή της γέννησής του, το φροντίζει και συμμετέχει στην ανατροφή του, θα συνεχίσει να το κάνει και αργότερα όταν το βρέφος μεγαλώσει. Αν ο πατέρας δεν επιδιώκει συνειδητά να ασχοληθεί με την καθημερινή ζωή του βρέφους, χάνονται οι βάσεις πάνω στις οποίες θα χτιστεί η στενή σχέση πατέρα – παιδιού και θα συνεχιστεί (Parke, 1987).

Δ1. ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ

Πολλοί είναι οι πατέρες που αναλαμβάνουν και οι ίδιοι τη διατροφή του βρέφους τους, αφού είναι μια διαδικασία την οποία μπορούν να εκτελέσουν το ίδιο καλά όσο οι γυναίκες, αλλά και μια διαδικασία τις περισσότερες φορές ευχάριστη για τους ίδιους αφού συνήθως τη θεωρούν διασκεδαστική. Αυτή είναι και η βασική διαφορά στον τρόπο που ταΐζουν τα βρέφη τους από τις γυναίκες. Συνήθως οι πατέρες παίζουν παράλληλα με τα βρέφη τους, την ώρα που τα ταΐζουν (Parke, 1987).

Ακόμη και όταν υπάρχει ισότητα ανάμεσα στο ζευγάρι και δεν ακολουθείται η παραδοσιακή διάκριση ρόλων ως προς τη διατροφή, που θέλει τη γυναίκα να ασχολείται αποκλειστικά μ' αυτήν την δραστηριότητα, έχει βρεθεί ότι οι πατέρες είναι αυτοί που ασχολούνται συνήθως λιγότερο με το

ταίσημα του βρέφους, αφού αυτοί είναι που λείπουν τις περισσότερες ώρες από το σπίτι. Οι ίδιοι θα ασχοληθούν περισσότερο μ' αυτόν τον τομέα σε κάποιες ιδιαίτερες περιπτώσεις. Αυτές είναι όταν υπάρχουν βρέφη που έχουν γεννηθεί πρόωρα ή με καισαρική. Τότε είναι πιο απαραίτητη η προσφορά τους σ' αυτόν τον τομέα και η βοήθεια του πατέρα στη μητέρα είναι απαραίτητη εξαιτίας της έντασης και της ταλαιπωρίας που υπάρχει σε μεγαλύτερο βαθμό σ' αυτές τις περιπτώσεις, αφού η μητέρα είναι περισσότερο ταλαιπωρημένη και χρειάζεται περισσότερη ξεκούραση. Επίσης τα βρέφη αυτά συνήθως είναι πιο ανήσυχα και χρειάζονται περισσότερη διατροφή με αποτέλεσμα οι ανάγκες να είναι πιο αυξημένες. Αναλαμβάνοντας έτσι ο πατέρας αυτόν τον ρόλο βοηθάει απ' τη μια τη σύζυγο και από την άλλη τη σχέση της μητέρας με το βρέφος καλυτερεύοντας την (Parke, 1987).

Αλλά και σε οικογένειες που υπάρχουν βρέφη όπου γεννήθηκαν κανονικά είναι δυνατόν να υπάρχουν πατέρες που αναλαμβάνουν αυτή τη φροντίδα περισσότερο από κάποιους άλλους. Σ' αυτό παίζει ρόλο η αντίληψη που έχει ο ίδιος ο άνδρας για το ρόλο του φύλου του. Έχει βρεθεί ότι οι άνδρες που συνδυάζουν το ανδρόγυνο τύπο, δηλαδή έχουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας που θεωρούνται και θηλυκά και αρσενικά, αυτοί συμμετέχουν περισσότερο στη διατροφή και φροντίδα του βρέφους από τους άνδρες που θεωρούν τον εαυτό τους καθαρά αρρενωπούς και πιο σκληρούς. Οι πρώτοι καταναλώνουν περίπου το 25% του χρόνου τους την ημέρα στη διατροφή και άλλες φροντίδες του βρέφους, ενώ οι δεύτεροι το 10% του χρόνου τους. Παρόλα αυτά έχει αποδειχτεί ότι και οι πατέρες είναι ικανοί σ' αυτούς τους ρόλους και κατάλληλοι όσο και οι μητέρες, αφού και οι ίδιοι

αντιλαμβάνονται το ίδιο καλά τα μηνύματα που στέλνει το βρέφος. Η μόνη διαφορά είναι ο τρόπος που γίνεται η διαδικασία, αφού οι ίδιοι συνηθίζουν να παίζουν ταυτόχρονα με το βρέφος όταν το ταΐζουν και το παρακινούν λιγότερο να συνεχίζει να τρώει όταν για κάποιο λόγο διακόψει (Parke, 1987).

Δ2. ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΜΕ ΤΟ ΒΡΕΦΟΣ

Το παιχνίδι ξεκινάει για το παιδί από πολύ νωρίς, από τους πρώτους μήνες της ζωής του. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας του βρέφους με το περιβάλλον του και είναι πολύ σημαντικό αφού συμβάλλει στη σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική του ανάπτυξη. Από την αρχή της ζωής του το βρέφος αντιλαμβάνεται τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος, αντιδρά σ' αυτά, άρα είναι ικανό να παίξει. Τόσο η μητέρα όσο και ο πατέρας είναι κατάλληλα πρόσωπα και σύντροφοι στο παιχνίδι του παιδιού. Ωστόσο την κυρίαρχη θέση εδώ την καταλαμβάνει ο πατέρας. Αυτός είναι που διαθέτει ένα μεγάλο μέρος του χρόνου του στη διασκέδαση του βρέφους μέσω του παιχνιδιού (Parke, 1987).

Υπάρχουν και εδώ διαφορές ως προς τον τρόπο που παίζουν οι γονείς με τα βρέφη τους. Οι πατέρες προτιμούν παιχνίδια ζωντανά, με κινήσεις των χεριών και ποδιών, σωματικά παιχνίδια, ενώ οι μητέρες κυρίως συνηθίζουν να παίζουν με διαφορετικό τρόπο, προτιμώντας πιο λεκτικά και ήρεμα παιχνίδια. Η σχέση του πατέρα με τη διασκέδαση του βρέφους εξαρτάται και από την εργασιακή του δραστηριότητα και της συζύγου του. Υπάρχουν περιπτώσεις

όπου ο ελεύθερος χρόνος του πατέρα είναι πολύ περιορισμένος. Ωστόσο, αυτό που έχει σημασία δεν είναι η ποσότητα του χρόνου που αφιερώνει, αλλά η ποιότητα της σχέσης και της συμπεριφοράς του πατέρα απέναντι στο παιδί που παίζει τον αποφασιστικό ρόλο για την ανάπτυξή του (Parke, 1987).

Τα βρέφη φαίνεται να προτιμούν περισσότερο το παιχνίδι με τον πατέρα. Ο πατέρας προτιμά παιχνίδια ζωηρά και πιο ζωντανά και χαρούμενα. Έτσι το βρέφος ανταποκρίνεται πιο έντονα και δείχνει περισσότερη διάθεση να παίξει με τον πατέρα του. Και αυτή η σχέση πατέρα – βρέφους με το παιχνίδι χαρακτηρίζεται από αμοιβαιότητα, αφού οι ίδιοι οι πατέρες είναι ικανοί να αντιλαμβάνονται τα μηνύματα που στέλνει το βρέφος. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας μεταξύ τους. Φυσικά όσο μεγαλώνει το βρέφος το παιχνίδι αλλάζει και παίρνει διαφορετική μορφή, όμως εξακολουθεί να είναι ένα σημαντικό κομμάτι της ζωής του, αφού το βοηθάει να αναπτυχθεί σωματικά, πνευματικά, συναισθηματικά και κοινωνικά (Parke, 1987).

Οι πατέρες τείνουν να χρησιμοποιούν περισσότερο τα ζωηρά, σωματικά παιχνίδια με τα αγόρια τους παρά με τα κορίτσια. Επίσης παίζουν περισσότερο αυτά τα έντονα παιχνίδια με τα βρέφη που γεννιούνται κανονικά και όχι τόσο με τα πρόωρα βρέφη. Με τα κορίτσια συνηθίζουν να παίζουν πιο ήρεμα παιχνίδια και να τους μιλούν περισσότερο. Επίσης και τα βρέφη δείχνουν την προτίμησή τους στον πατέρα για σύντροφό τους στο παιχνίδι. Τα κορίτσια όταν αρχίζουν να μεγαλώνουν αλλάζουν και προτιμούν τις μητέρες τους για το παιχνίδι. Αυτό γιατί αρχίζει να τη βλέπει ως πρότυπο συμπεριφοράς και αρχίζει να διακρίνει το θηλυκό της ρόλο (Parke, 1987).

Πολλοί πιστεύουν ότι η επίδραση του πατέρα συντελείται κυρίως μέσα από το παιχνίδι, και αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο συγκεκριμένο στυλ του παιχνιδιού με τον πατέρα που είναι περισσότερο σωματικό και πιο συναρπαστικό από το παιχνίδι με τη μητέρα. Οι πατέρες στην αλληλεπίδραση τους συνήθως μιλούν λιγότερο αλλά αγγίζουν τα βρέφη περισσότερο, δημιουργούν ρυθμικούς ήχους και χτύπους για να προσελκύσουν την προσοχή τους. Έτσι το είδος αυτού του παιχνιδιού μπορεί να προκαλέσει στα βρέφη ένα εύρος συναισθημάτων, ξεκινώντας από δραστηριότητες που παρουσιάζουν ελάχιστο ενδιαφέρον μέχρι δραστηριότητας που τους συναρπάζουν. Οι μητέρες αντίθετα με τον τρόπο του μέσα από το παιχνίδι, διατηρούν τα συναισθήματα των παιδιών σε ισορροπία και χωρίς αλλαγές και σκαμπανεβάσματα. Αυτό το είδος πατρικού παιχνιδιού διευκολύνει τη μάθηση των συναισθημάτων στα βρέφη. Μαθαίνει να αισθάνεται συγκίνηση, ευχαρίστηση, φόβο μέσα από τα έντονα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού. Του μαθαίνουν τον τρόπο να παρατηρεί και να αντιδρά στα επικοινωνιακά σήματα του πατέρα. Παρατηρεί τον πατέρα και μαθαίνει πως, μετά τη διέγερση που αισθάνεται με το παιχνίδι, να επανέρχονται στην φυσιολογική του κατάσταση και να ηρεμεί (Balter, 1999).

Οι δεξιότητες αυτές είναι χρήσιμες στο παιδί και για τη μετέπειτα πορεία του, όταν συναντηθεί με συνομηλίκους του. Από την εμπειρία των παιχνιδιών με τον πατέρα του έχει μάθει να διαβάζει τώρα τα μηνύματα των άλλων και ξέρει να ρυθμίζει ανάλογα τα συναισθήματά του. Οι καλύτερες κοινωνικές σχέσεις και δεξιότητες των παιδιών αναπτύσσονται όταν οι πατέρες παροτρύνουν και επιτρέπουν τα βρέφη να λάβουν μέρος αλλά και να

κατευθύνουν την πορεία του παιχνιδιού. Έτσι μαθαίνουν να παίρνουν πρωτοβουλία στη ζωή τους (Balter, 1999).

Δ3. ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ

Η συμβολή του πατέρα είναι εξίσου σημαντική και όσον αφορά το φύλο του παιδιού και τη διαμόρφωση της ταυτότητας του παιδιού αργότερα. Επίσης το φύλο του βρέφους επηρεάζει την αλληλεπίδραση πατέρα – βρέφους και τη μεταξύ τους σχέση.

Πολλοί γονείς δείχνουν την προτίμησή τους για το φύλο του βρέφους, ακόμη από την περίοδο της εγκυμοσύνης και ιδιαίτερα οι πατέρες είναι αυτοί που προτιμούν περισσότερο το πρώτο τους παιδί να είναι αγόρι. Επίσης αρκετοί είναι οι γονείς που συνεχίζουν να κάνουν παιδιά μέχρι να αποκτήσουν αγόρι. Και εδώ η συμπεριφορά του πατέρα είναι διαφορετική απέναντι στους γιους απ' ότι στα κορίτσια. Δεν αδιαφορούν οι πατέρες για τα κορίτσια τους, απλώς έχουν την τάση, όπως βρέθηκε από έρευνες να αλληλεπιδρούν διαφορετικά με τα αγόρια. Αφιερώνουν περισσότερο χρόνο μαζί τους στο παιχνίδι, στη φροντίδα και τους μιλούν περισσότερο. Ακόμη και στη διατροφή οι πατέρες κάνουν περισσότερες προσπάθειες με τα αγόρια απ' ότι με τα κορίτσια, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η αγάπη τους διαφέρει. Αντίθετα οι μητέρες φαίνεται να απασχολούνται περισσότερο με τις κόρες τους. Απ' την άλλη μεριά, οι πατέρες τείνουν να συμπεριφέρονται πιο στοργικά, πιο τρυφερά με τις κόρες γιατί τις θεωρούν πιο ευαίσθητες. Ο συγκεκριμένος τρόπος συμπεριφοράς τους συμβάλει στη διαμόρφωση των

ρόλων των δυο φύλων. Έτσι βοηθούν τους γιους τους να αναπτυχθούν περισσότερο σωματικά και πνευματικά και τις κόρες τους να αναπτύξουν τη θηλυκότητά τους. Βέβαια η συμπεριφορά του πατέρα απέναντι στο γιο ή στην κόρη του εξαρτάται και από το πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο μεγάλωσε και από τις προσωπικές αξίες του κάθε πατέρα όσον αφορά το φύλο (Parke, 1987).

Οι πατέρες είναι αυτοί που παίζουν το σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του παιδιού σύμφωνα με το φύλο του. Περισσότερο σημαντική είναι η παρουσία του πατέρα στο σπίτι για το αγόρι. Όσο μικρότερο σε ηλικία είναι το αγόρι τόσο περισσότερο χρειάζεται το πρότυπο του πατέρα. Όταν ο πατέρας απουσιάζει αφού το αγόρι συμπληρώσει το πέμπτο σχεδόν έτος της ηλικίας του, τόσο λιγότερες θα είναι οι συνέπειες της απουσίας του, αφού θα έχει φτάσει στην ηλικία όπου έχει διαμορφώσει την ταυτότητα του φύλου του. Ακόμη πιο αρνητικές είναι οι συνέπειες για το αγόρι όταν απουσιάζει ο πατέρας και δεν υπάρχει κάποιο άλλο αρσενικό πρότυπο γύρω του, όπως κάποιος αδελφός ή θείος. Επίσης μπορεί ο πατέρας να είναι παρών, αλλά να απουσιάζει ψυχικά. Οι πατέρες πρέπει να δείχνουν στοργή και αγάπη. Η ζεστασιά και η στοργή τους είναι ιδιαίτερα σημαντική και παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του φύλου του παιδιού. Ακόμη και η συμπεριφορά του ίδιου του πατέρα μέσα στο σπίτι και η σχέση του με τη σύζυγό του μπορούν να επηρεάσουν το φύλο του παιδιού (Parke, 1987).

Ο πατέρας συμβάλλει στη διαμόρφωση της συνείδησης του φύλου για το κορίτσι με διαφορετικό τρόπο από το αγόρι. Η σχέση πατέρα – κόρης

επιηρεάζει τις μετέπειτα σχέσεις της με το άλλο φύλο. Ο πατέρας που δεν είναι διαθέσιμος να ανταποκριθεί στις προσδοκίες της κόρης τους, την εμποδίζει να εμπιστευτεί αργότερα τους υπόλοιπους άνδρες και έχει την πεποίθηση ότι είναι αναξιόπιστοι. Γι' αυτό ο πατέρας πρέπει να ενθαρρύνει την κόρη του από τη βρεφική ηλικία να δείχνει ότι την αποδέχεται, να τονώνει την αυτοπεποίθησή της και να την αντιμετωπίζει παρόμοια με το γιο του (Χουντουμάδη, 1998).

Τις ίδιες αρνητικές συνέπειες έχει και η ψυχική απουσία του πατέρα για την κόρη. Όπως είναι συναισθηματικά απαραίτητοι στους γιους, το ίδιο είναι και στις κόρες. Η αυτοεκτίμηση του κοριτσιού εξαρτάται από τη στάση του πατέρα. Από τη στάση του και τη συμπεριφορά του τόσο απέναντι στην κόρη όσο και απέναντι στην μητέρα της. Η κόρη μαθαίνει έμμεσα από τη συμπεριφορά του πατέρα της στη σχέση του με τη σύζυγο, αφού το κορίτσι σε κάποια ηλικία ταυτίζεται με τη μητέρα του (Χουντουμάδη, 1998).

Δ4. ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Για την συναισθηματική ανάπτυξη του βρέφους ορισμένοι υποστηρίζουν ότι αρχίζει από την περίοδο που βρίσκεται στη μήτρα, στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, γιατί το βρέφος αντιδρά στο άγχος ή τη χαρά και ηρεμία της μητέρας του. Άλλη άποψη είναι ότι ξεκινάει αμέσως μετά τη γέννησή του καθώς οι γονείς ταΐζουν, φροντίζουν και μιλούν στο βρέφος. Τέλος, μια τρίτη άποψη είναι ότι ξεκινάει λίγο καιρό μετά τη γέννηση, όταν το

βρέφος εμφανίζει το πρώτο του χαμόγελο προς τη μητέρα ή τον πατέρα (Fischer, 2000).

Πράγματι η συναισθηματική αγωγή και ανάπτυξη του βρέφους αρχίζει νωρίς, αφού τα βρέφη δείχνουν ενδιαφέρον και ανταπόκριση για πρώτη φορά για τις διαπροσωπικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις από πολύ νωρίς, αρχίζοντας με τους γονείς. Μέχρι τον τρίτο σχεδόν μήνα της ζωής τους τα βρέφη αναπτύσσουν αυτές τις ικανότητες και είναι έτοιμα να ανταποκρίνονται στα συναισθήματα του γονέα. Το βλέμμα τους είναι χαρακτηριστικό, αφού συχνά προσηλώνουν το βλέμμα τους στο γονέα που είναι κοντά τους, τον κοιτάνε και αναζητούν την επικοινωνία μαζί του. Μέσα από το παιχνίδι με τον πατέρα μαθαίνουν να αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα τόσο τα δικά τους όσο και των άλλων και να προσαρμόζονται σ' αυτά. Ένα βρέφος μπορεί να μάθει πολλά για την ανάγνωση και την έκφραση των συναισθημάτων μέσα από την παρατήρηση και τη μίμηση. Έτσι ο πατέρας με το να δείχνει την προσοχή του και την ανταπόκρισή του στο βρέφος, μπορεί να ξεκινήσει τη διαδικασία της συναισθηματικής αγωγής από την πρώτη βρεφική ηλικία. Γι' αυτό ο χρόνος που θα αφιερώσει στην αλληλεπίδραση του με το βρέφος είναι πολύ σημαντικός και πολύτιμος (Fischer, 2000).

Ο πατέρας προσπαθεί να διατηρήσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του βρέφους του χρησιμοποιώντας συχνά έναν τύπο ομιλίας που μιμείται το βρεφικό λόγο και χαρακτηρίζεται από υψηλό τόνο φωνής, αργό και επαναληπτικό ρυθμό και πολλές μη-λεκτικές συμπεριφορές, όπως οι εκφράσεις του προσώπου και οι κινήσεις του. Αυτή η ομιλία αποδίδει τις περισσότερες φορές. Τα βρέφη σηκώνουν το κεφάλι και προσέχουν

περισσότερο τον πατέρα όταν τον βλέπουν και τον ακούνε να μιλάει μ' αυτόν τον τρόπο. Το βρέφος μιμείται τον πατέρα και μαθαίνει να ξεχωρίζει τα συναισθήματα και τις εκφράσεις του προσώπου. Αλλά και ο πατέρας μιμείται το βρέφος. Για παράδειγμα ο πατέρας σηκώνει τα φρύδια ή κουνάει το στόμα και το ίδιο κάνει και το βρέφος. Το μωρό βγάζει τη γλώσσα και το ίδιο κάνει και ο πατέρας. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας. Η προσοχή του βρέφους είναι ιδιαίτερα έντονη σ' αυτά τα παιχνίδια μίμησης, κυρίως όταν ο πατέρας μιμείται με λίγο διαφορετικό τρόπο το βρέφος. Οι μιμητικές αυτές συνομιλίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές, γιατί δείχνουν στο παιδί ότι ο γονέας το προσέχει και ανταποκρίνεται στα συναισθήματά του. Είναι η πρώτη του εμπειρία ότι γίνεται κατανοητό από ένα άλλο άτομο. Είναι η αρχή της συναισθηματικής του επικοινωνίας (Fischer, 2000).

Η έλλειψη της ανταπόκρισης και η αλλαγή της διάθεσης από τον πατέρα γίνεται αμέσως αντιληπτή από το βρέφος. Η αλλαγή της διάθεσης που από χαρά γίνεται λύπη έχει έντονη επίδραση στο βρέφος. Εκφράζει περισσότερο αρνητικά συναισθήματα, γίνεται πιο απόμακρο και δείχνει λιγότερη ανταπόκριση. Το βρέφος συμμετέχει σ' αυτό το παιχνίδι μίμησης, δεν είναι παθητικό, επιδιώκει τη διέγερση, τη διασκέδαση και τη συναισθηματική σύνδεση με τον πατέρα (Fischer, 2000).

Ο πατέρας επηρεάζει τη συναισθηματική ανάπτυξη του βρέφους και έμμεσα, μέσα από τη σχέση του με τη σύζυγο. Όταν υπάρχουν προβλήματα στη σχέση τους και διαταράσσεται η συναισθηματική τους ισορροπία αυτό περνάει και στο βρέφος. Όταν υπάρχει καταθλιπτική διάθεση από τη μητέρα, τα βρέφη έχουν την τάση να αντανakλούν τη λύπη, τη χαμηλή

ενεργητικότητα, το θυμό και την ευερεθιστότητα της μητέρας τους. Αν το αρνητικό κλίμα και η καταθλιπτική διάθεση της μητέρας διαρκεί πολύ καιρό, το βρέφος θα αρχίσει να παρουσιάζει σημάδια ψυχικής, σωματικής και νοητικής υστέρησης, επηρεάζονται ακόμη και οι εγκεφαλικές λειτουργίες του. Ωστόσο τα βρέφη αυτά παρουσιάζουν βελτίωση όταν αλληλεπιδρούν με άλλα άτομα, κυρίως με μη καταθλιπτικούς πατέρες (Fischer, 2000).

Επομένως οι γονείς που φροντίζουν το βρέφος είναι δυνατόν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τη συναισθηματική του ανάπτυξη ήδη από πολύ μικρή ηλικία. Τόσο ο πατέρας όσο και η μητέρα είναι σημαντικό να δείχνουν στα παιδιά τους ευαισθησία, έτσι ώστε η συναισθηματική επικοινωνία να βελτιωθεί (Fischer, 2000).

Δ5. ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Από τους πρώτους μήνες ζωής του βρέφους ο πατέρας μπορεί να συμβάλλει στην πνευματική και γενικότερη κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Είναι σημαντικό το βρέφος να βρίσκεται και να αναπτύσσεται μέσα σ' ένα περιβάλλον με ερεθίσματα. Οι πατέρες είναι ικανοί να προσφέρουν έναν πολύτιμο αριθμό εμπειριών για το παιδί. Από τις πρώτες επαφές μπορεί και πρέπει να ενισχύει τα θετικά στοιχεία του παιδιού και τα προσωπικά του επιτεύγματα. Η αυστηρή κριτική μειώνει την αυτοεκτίμηση του παιδιού και νιώθει μειονεκτικά. Πρέπει να εξερευνά το περιβάλλον του για να αναπτύξει την αυτονομία του. Μερικοί υποστηρίζουν ότι η νοητική ανάπτυξη της κόρης αποκτά σημασία σε επόμενη φάση, αργότερα από το αγόρι. Η έντονη ζεστασιά

του πατέρα στην κόρη, εμποδίζει την ανάπτυξη των νοητικών ικανοτήτων της. Έτσι χρειάζεται μια ασφαλής απόσταση, αλλά παράλληλα να ευνοείται η αυτονομία της (Χουντουμάδη, 1998).

Οι πατέρες συνήθως αφήνουν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων στα βρέφη από τις μητέρες. Ο ίδιος είναι πρότυπο μίμησης γι' αυτό πρέπει να διατηρεί μια συμπεριφορά ζεστή, στοργική και με έντονο ενδιαφέρον. Μέσα από το παιχνίδι μπορεί να ευνοήσει και να αυξήσει τη δημιουργική φαντασία στο βρέφος. Επίσης πρέπει το βρέφος να έρχεται σε επαφή με άλλα άτομα, για να αναπτύξει τις κοινωνικές του δεξιότητες. Θα το βοηθήσει να αυτονομηθεί και να ενσωματωθεί αργότερα στην κοινωνία με ευκολία (Χουντουμάδη, 1998).

Σημασία έχει και η συχνότητα της επαφής πατέρα – βρέφους. Έχει βρεθεί ότι τα βρέφη που βρίσκονται πιο συχνά κοντά στον πατέρα τους και ενθαρρύνονται σε νέα ερεθίσματα έχουν πιο υψηλή βαθμολογία στην κλίμακα νοημοσύνης. Όταν το παιδί μεγαλώνει με τον έναν γονιό μόνο, ελαττώνονται και τα πνευματικά ερεθίσματα που λαμβάνει, αφού ο χρόνος του γονιού ν' ασχοληθεί με το παιδί είναι πιο περιορισμένος (Parke, 1987).

Ωστόσο και οι δυο γονείς συμβάλλουν, αλλά με διαφορετικό τρόπο ο καθένας. Η μητέρα συνήθως βοηθάει με τις κουβεντούλες που χρησιμοποιεί, με την στοργή και την τρυφερότητα που τους εκδηλώνει. Ο πατέρας επιδρά κυρίως μέσα από το παιχνίδι μαζί τους. Ο διαφορετικός τρόπος παιχνιδιού του πατέρα με την κόρη, βοηθάει τα κορίτσια να αναπτυχθούν πνευματικά. Είναι σημαντικό να βρίσκεται ο πατέρας δίπλα στο παιδί από την βρεφική ηλικία, να του παρέχει ερεθίσματα, να το ενθαρρύνει στις δραστηριότητές του, να του δείχνει στοργή, αφού έτσι συμβάλλει στη γνωστική και κοινωνική του εξέλιξη (Parke, 1987).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρά τις αλλαγές που έχουν γίνει από παλιά μέχρι σήμερα στον τομέα της πατρότητας, στη σημασία και στη λειτουργία το πατρικού ρόλου, αυτό που παραμένει σημαντικό είναι ότι ο ρόλος το πατέρα στην οικογένεια και η συμβολή του στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού είναι σπουδαίος και κρίνεται απαραίτητος.

Η οργάνωση της οικογένειας και οι ρόλοι των φύλων συνεχώς μεταβάλλονται στην κοινωνία εξαιτίας κοινωνικών πολιτισμικών και οικονομικών αλλαγών, οπότε και ο πατρικός ρόλος επιδέχεται αλλαγές ώστε να προσαρμοστεί στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικογένειας, πάρα τις διαφορές που βλέπουμε από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή, ο ρόλος του πατέρα εξακολουθεί να θεωρείται σπουδαίος.

Η προετοιμασία για την πατρότητα όπως είδαμε ξεκινάει από πολύ νωρίς, από την παιδική ηλικία του αγοριού. Η κοινωνία μέσα στην οποία αναπτύσσεται και ωριμάζει, οι αξίες που θα αποκομίσει από την οικογένεια του, οι παιδικές του εμπειρίες και τα βιώματα, οι σχέσεις τους με τους γονείς και ιδιαίτερα με τον πατέρα του, θα δώσουν τις πρώτες βάσεις για να εξελιχθεί στη συνέχεια και να αναπτυχθεί το αίσθημα της πατρότητας. Από εκεί και πέρα οι ατομικές διαφορές που υπάρχουν, η προσωπικότητα του κάθε άνδρα, οι εσωτερικές του αξίες, οι στόχοι και οι σκοποί του και οι προσδοκίες του για τη ζωή, έχουν μεγάλη επίδραση στην απόφαση ενός άνδρα να γίνει πατέρας.

Η περίοδος της εγκυμοσύνης είναι μια εποχή που φέρνει ανακατατάξεις και ραγδαίες εξελίξεις στη ζωή του άνδρα, τόσο από

ψυχολογική όσο και από κοινωνική πλευρά. Ακόμη πιο έντονες είναι οι συγκρούσεις που φέρνει η πατρότητα στον άνδρα που γίνεται πατέρας για πρώτη φορά. Τόσο η περίοδος της εγκυμοσύνης όσο και η στιγμή του τοκετού απαιτούν νέες ευθύνες και καινούργιους ρόλους από την πλευρά του άνδρα. Η στάση του απέναντι σ' αυτά τα γεγονότα είναι κρίσιμη. Η θετική αντιμετώπισή τους από την πλευρά του είναι σημαντική τόσο για τον ίδιο όσο και για την γυναίκα και το παιδί. Το όφελος είναι μεγάλο για τον ίδιο, μέσα απ' αυτήν την εμπειρία συνειδητοποιεί καλύτερα τον πατρικό του ρόλο και ενισχύει το δεσμό του με το παιδί.

Το δέσιμο με το βρέφος αμέσως μετά τη γέννησή του, η συμμετοχή και έντονη ενασχόληση μαζί του, το διάστημα δηλαδή που το παιδί έχει ανάγκη και απαιτεί να του δοθεί περισσότερος χρόνος, αγάπη, συμπόνια και κατανόηση, έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ψυχή του πατέρα δημιουργώντας βαθύτερους δεσμούς με το παιδί, οι οποίοι διαρκούν σ' όλη τη ζωή.

Οι πατέρες είναι ικανοί να φροντίζουν τα παιδιά από τη βρεφική τους ηλικία. Η συμβολή τους είναι άμεση και έμμεση μέσα από τη μητέρα. Ο πατρικός και μητρικός ρόλος είναι συμπληρωματικοί, είναι διαφορετική η συμβολή τους στην προσωπικότητα του παιδιού, όμως ταυτόχρονα και απαραίτητη. Τα παιδιά ωφελούνται απ' αυτήν τη διαφορά, αλλά και οι ίδιοι οι πατέρες. Τόσο τα παιδιά όσο και οι πατέρες χρειάζονται ο ένας τον άλλον.

Για τον μέλλοντα πατέρα η εγκυμοσύνη και η πατρότητα, αν και καμιά φορά μπορεί να προκαλέσουν φόβους και ανησυχία για ανατροπή της οικονομικής ασφάλειας της οικογένειας, εντούτοις είναι για όλους σχεδόν τους άνδρες πηγή υπερηφάνειας, γιατί η εγκυμοσύνη της συζύγου τους

αποτελεί απόδειξη της αρρενωπότητας και της σεξουαλικής τους επάρκειας και καταλληλότητας.

Οι αντιδράσεις του μέλλοντα πατέρα στην εγκυμοσύνη δεν σχετίζονται τόσο πολύ με τις διάφορες φάσεις της κύησης, όπως συμβαίνει στην μέλλουσα μητέρα, αλλά κυρίως με τις επιπτώσεις που βλέπει ο πατέρας ότι έχει η γέννηση του παιδιού στην ταυτότητα του δικού του εγώ στον γάμο του, στην επαγγελματική του σταδιοδρομία.

Γενικά με την εγκυμοσύνη και την γέννηση του παιδιού η δυάδα γυναίκα/σύζυγος και άνδρας /σύζυγος διευρύνεται με την προσθήκη του παιδιού που θα γεννηθεί και γίνεται η τριάδα μητέρα /πατέρας /παιδί, η οποία παρουσιάζει μια εντελώς νέα ψυχοδυναμική. Η τεκνοποιία φέρνει επίσης πιο κοντά τις νέες γενιές, γιατί ενώ κατά την εφηβεία το άτομο προσπαθεί να απομακρυνθεί από τους γονείς του και να ανεξαρτητοποιηθεί, τώρα καθώς γίνεται ο ίδιος γονέας βρίσκει τρόπους μέσω των νέων αυτών εμπειριών, να συμφιλιωθεί με τους δικούς του γονείς.

Στις περισσότερες δυτικές χώρες δεν ήταν μέχρι πριν από λίγα χρόνια συνηθισμένο να συμμετέχει ο πατέρας ενεργά στην φροντίδα του παιδιού. Ο πατέρας είχε τον ρόλο του βοηθού της μητέρας ή ενός φίλου για τα παιδιά. Η παραπάνω στάση έχει αλλάξει τα τελευταία χρόνια και το ενδιαφέρον του πατέρα για την ανατροφή και την φροντίδα των παιδιών του κερδίζει συνεχώς έδαφος. Βέβαια οι παραδοσιακές αντιλήψεις σχετικά με τον ανδρικό και τον γυναικείο ρόλο φαίνεται ότι δεν έχουν εξαλειφθεί ή υποχωρήσει εντελώς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

Δραγώνα, Θ. και Ναζίρη, Δ. (1995). Οδεύοντας προς την πατρίδα. Εξιχνίαση μιας παραγνωρισμένης πορείας, Ίδρυμα Ερευνών για το παιδί «Σπύρος Δοξιάδης». Εξάντας.

Μακρυνιώτη Δ. (2003). (επιμέλεια). Κόσμοι της παιδικής ηλικίας. Αθήνα: Έμεια

Parke, R.D. (1987). Ο πατέρας. Η Συμβολή του στη Διαμόρφωση του παιδιού. Εκδόσεις Π. Κουτσούμπας Α.Ε.

Χουντουμάδη, Α. (1998). Παιδιά και Γονείς στο ξεκίνημα μιας Σχέσης. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

ΞΕΝΗ:

Balter, L., & Tamis – LeMonda, S.C. (1991). Child Psychology. A Handbook of Contemporary Issues. Psychology Press.

Biller, H. (1970). *Father Obsence and the Personality Development of th Male child*. Developmental Psychology, 2, 181- 201.

Burman, E. (1999). Deconstructing Developmental Psychology. Routledge. London and New York.

Diamond, M.J. (1986). *Becoming a Father: A Psychoanalytic Perspective on the forgotten Parent*. The Psychoanalytic Review, 4, 445-468.

Fischer, H.A. (2000). Gender and Emotion. Social Psychological Perspectives. Cambridge University Press.

Frankl, G. (1990). *The Unknown Self*. Open Gate Press. London.

Gottfried, W.A. (1984). *Home Environment and Early Cognitive Development. Longitudinal Research*. Academic Press, INC.

Maccoby, E.E. (1978). *The Development of Sex Differences*. Stanford University Press. Stanford, California.

Mc Cluskey, A.K., & Peese, W.H. (1984). *Life - Span Developmental Psychology. Historical and Generational Effects*. Academic Press, INC.

Roberts, E.J. (1980). *Childhood Sexual Learning. The Unwritten Curriculum*. Ballinger Publishing Company. Cambridge, Massachusetts.